

Cuneum dare, quod alii cuneum facere dixerunt, Virgilius ausus est Aen. XII, 575. dant cuneum et ad muros feruntur.

Cursum dare, currere Virg. Aen. X, 870. cursum dedit in medios. Verum Ovid. Met. VIII, 3. placidi Austri dant cursum, aliter est accipiendum.

Damnum dare quamquam in utramque partem potest accipi (et *βλάπτειν* et *βλάπτεσθαι*), tamen Krebsius in Antib. p. 268. transitivam potestatem vetustioris tantum latinitatis esse dixit, paruitque Freundius in Lex., ex Catone Plauto Terentioque exemplis adhibitis. Plautinis locis addendus est Men. II, 1. 42. ne mihi damnum in Epidamno duis. Passivae significationis nullum repperi documentum. De facere damnum formula in superiore disputatione egimus p. 8. Hoc loco non possum, quin insignis iniuriae (ut lenissimo nomine appellem) mentionem faciam, quam Allgayerus in additamentis ad Antibarbaram Ehingae 1846. editis p. 12. Krebsio fecit: namque formulam illam, quam Krebsius recte optimis latinitatis auctoribus abiudicat, novies in iis legi ait, quae de Ciceronis oratione pro Scauro supersint. Quae res quum mihi permira esse videretur, Orellium ipse inspexi (Vol. II, 2. p. 258.—270.) et ne vestigium quidem inveni. Nescio quae hominem intemperiae tenuerint.

Discessum dare, discedere Lucr. IV, 45. quum corpus simul atque animi natura perempta. In sua discessum dederunt primordia quaeque. De quo controversiam movet Lachmannus discessum aliter dari posse negans, quam quomodo fugam dari Virgilius Aen. VII, 24. dixerit i. e. concedi, idemque cursum dari vel naviganti vel equo Aen. III, 337. X, 870. Ego de superiore loco assentior, de posteriore, quem paulo supra attigi, nullo modo: multaque iam afferentur, quibus, quam non opus sit ingeniosa Lachmanni coniectura, apparebit: velut dare pausam *παύεσθαι*, dare saltum *ἄλλεσθαι*.

Documentum dare, quod male reddunt novitia formula exemplum statuere, Plaut. Capt. III, 5. 94. (perperam in Freundii Lex. est 49.) ego captivis documentum dabo, ne tale quisquam facinus incipere audeat. Habet scriptorum optimus quisque. Simillimum est Ovid. Met. V, 227. mansura dabo monumenta per aevum.

Experimentum dare i. e. experiri Tac. Ann. XIII, 24. XV, 24.; *πείραν σφῶν αὐτῶν δεδωκότες* Liban. Tom. II, p. 426.; Thucydideum *πείραν δίδοναι* I, 138. est dare signum ingenii sui.

Facinus dare equidem non legi, sed edere facinus Liv. X, 20. memorandum edidere facinus. Facere f. multo frequentius.

Fetus dare i. e. procreare Virg. Georg. II, 442. dant alios aliae fetus. Tibull. II, 5. 91. Item prolem dare Virg. Aen. I, 278. de Iliia partum edente.

Fidem dare, si quis promissis se statutum esse confirmat, optimo cuique scriptori usitatum. De facienda fide Ovid. Fast. II, 20. nunc quoque dant (verleihen) verbo plurima signa fidem.

Finem dare i. e. finire Lucr. V, 384. longi certaminis posse dari finem. Virg. Aen. VI, 76. finem dedit ore loquendi. Facere f. multo usitatus.

Flammas dare Ovid. Trist. I, 8. 4. unda dabit (i. e. edet) flammam et dabit ignis aquas.

Fletus dare v. Lacrimas d.

Fraudem dare i. e. fraudare Lucr. II, 187. ne tibi dent flammularum corpora fraudem.

Frustrationes dare Plaut. Most. V, 2. 30. optimas frustrationes dederis in comoediis. Locus est difficilior; posset enim sic accipi, quemadmodum eodem auctore magnus ipse Deum rex in familiam Amphitruonis maximam iniecturus est frustrationem (Amph. III, 1. 15.), nisi additum esset in comoediis. Ita vix aliud quidquam significari potest, nisi hoc, in scena, sicuti opus sit, misere circumductum illum senem bardum hominem atque stupidum optime acturum esse: „du wirst den grössten Dummkopf zu schauen geben.“ Conferri iubeo *μετάστασιν δίδου* commutare Herm. ad Soph. Antig. 718.

- Fumum dare, fumare Ovid. Fast. I, 316. ara dabat fumos.
- Gaudium dare, *τέρειν* Plaut. Cure. I, 2. 10. dá vicissim meo gútturi gáudium.
- Ictus dare et edere, Livianum utrumque XXXV, 35. multis frustra in loriam icibus datis. XXXVIII, 5. ictus moenium (ariete percussorum) cum terribili sonitu editos.
- Impetum dare, id quod impetum facere, quod multo tritius est Liv. IV, 28. Fabius cum equitatu impetum dederat et consul eruptionem fecerat, variandae, opinor, orationis causa. Quamquam non exiguus est apud eundem scriptorem locorum numerus II, 19. Aebutius in Octavium impetum dederat. II, 51. III, 5. V, 38. IX, 43. X, 41. XXXVII, 24. Imitatus est Tac. Ann. II, 20.
- Impressionem dare, invadere Liv. IV, 28. haec locutum secuti dant impressionem, *ἀπαξ*, nisi fallor, *λεγόμενον*: reliquis locis faciendi verbo scriptores usi sunt.
- Incendium dare i. e. efficere Liv. X, 24. ita ut (ignis) toties novum incendium daret.
- Indicia dare Liv. XXXVII, 10. neque enim eum commissurum fuisse, ut adversus semet ipsum indicia daret.
- Insidias dare, insidiari, Plauto placuit Aulul. IV, 5. 2. quam nón ego illi dém hodie insidias seni. (In primo versu scribendum est emortuam, non emortuus). Casin. II, 7. 13. hinc (non hic) ex insidiis hisce ego insidias dabo. Bacch. II, 3. 52. Mil. II, 3. 32. Pseud. II, 1. 19. IV, 8. 2. et 8. Quae pro dandi verbo alii scriptores substituerint, Lexicorum conditores docuerunt, facere et locare insidias Plautus quoque dixit Bacch. V, 2. 88. Rud. II, 5. 17.
- Iocos dare, quod ioca agere, agitare ab aliis dicitur, Hadrianus poetae licere sibi putavit, qui apud Spartian. 25. nec, ut soles, dabis iocos.
- Iter dare v. viam dare.
- Iusurandum dare, iurare, quod ab antiquis acceptum (Plaut. Amph. III, 2. 50. et 55.) optimi scriptores receperunt.
- Labem dare, labi Lucr. II, 1146. moenia mundi dabunt labem putresque ruinas, quod eodem argumento excusari potest, quo illud, quod supra commemoravi, cladem dare.
- Lacrimas dare Virg. Aen. IV, 370. num lacrimas victus dedit? IX, 292. Dardanidae dedere lacrimas. Ovid. Met. XI, 669. surge age, da lacrimas; dativoque adiecto, quo plus valeat dandi notio Ovid. Met. IV, 117. dedit lacrimas, dedit oscula vesti. XI, 720. ignoto lacrimas daret.
- Locum dare (v. viam dare) dupliciter dicitur, prout aut proprie via, regio aliudve loci spatium significatur, aut ad occasionis notionem locus transfertur. Illud si est, simplicis verbi cedere vicibus saepissime fungitur (locum dare et cedere Cic. Nat. D. II, 33.), nonnunquam idem est, quod constituere, ponere in loco. Ovid. Epist. I, 1. 47. locum date sacra ferenti. id. Fast. V, 420. Met. VIII, 673. — Ovid. Epist. IV, 14. 58. erranti tutum quae dedit locum. — Ad occasionem transtulit Liv. XXVII, 42. ne locum pugnandi daret, itemque optimi scriptores. Similia sunt, quae cum brevitate quadam dicuntur, transitum dare i. e. locum dare ad transeundum Liv. XXVI, 6. adscensum dare Caes. bell. G. VII, 85. Tac. Ann. II, 33. Graecum *διδόναι ἐλεγχον*, refellendi potestatem facere v. Stallb. ad Plat. Gorg. p. 474. B. Ceterum occasionem et facultatem dari, potestatem non dari, sed fieri copiam et dari et fieri solere (quamquam Caes. b. civ. II, 33. quum primum sit data potestas), notissimum est.
- Ludum dare, indulgere v. Taubm. [ad Plaut. Casin. prol. 25. Bacch. IV, 10. 7. ego dare me ludum meo gnato institui.
- Malum dare alicui et malam rem dare Comicis placuit. Notum est vetus illud: malum dabunt Metelli Naevio poetae. Hinc Plaut. Amph. II, 1. 13. malum, quod tibi di dabunt atque ego hodie Dabo. Men. III, 4. 58. Terent. Eun. III, 3. 2. Andr. I, 4. 115. II, 5. 20.

Plaut. Bacch. V, 2. 23. haec oves malam rem magnam vobis dabunt; alique poetae, Tibull. II, 5. 108. ut ipse Cicero non dubitaverit scribere quid mali datis? Nat. D. I, 44. was richtet ihr für Schaden an? Consimile est servitium alicui dare Tibull. II, 4. 3. et Homericum πάρος τοι δαίμονα (letum) δάσω Iliad. VIII, 166. cuius quasi interpretamentum est, quod Zenodotus (δαίμονα δάσω formulam suspectam habens) in locum eius substituere voluit πάρος τοι πότιμον ἐφήσω.

Motus dare περιδέξιον est, modo enim τὸν κινούντα significat, cui opponitur, qui accipit motus, modo τὸν κινούμενον. Utriusque rei Lucretius auctor I, 819. 909. II, 762. 885. 1009. — I, 1022. II, 311. V, 422. 446. Postea vero consuetudo ita tenuit, ut qui movebatur tantum motus dare diceretur, Ovid. Met. V, 629. nullosque audet dare corpore motus. Virg. Georg. I, 350. det motus incompósitos et carmina dicat, quibuscum congruunt Liviana VII, 2. ludiones haud indecoros motus dabant, et XLIV, 9. quum alios edidissent motus. Pro eo eiere motus est apud Cic. Nat. D. II, 32.

Nidorem dare Virg. Aen. XII, 301. barba nidorem ambusta dedit; cui comparari potest Euripideum παμφαῆς σέλας πυρὸς μέλαιναν αἴγλαν ἔδωκε Troad. 553.

Obiectum dare, obicere Lucr. IV, 848. ante quam daret obiectum parmae laeva (manus) per artem.

Partum dare, procreare Ovid. Fast. I, 623. neve daret partus; sed multo est frequentius edere partum Liv. I, 4. Rhea cum geminum partum edidisset. Ovid. Fast. IV, 647. pecus partus edebat acerbos. V, 35. terra feros partus, Gigantas, edidit. Etiam edere aliquid partu Ovid. Fast. V, 26. partu est edita (V, 171. hunc maturis nisibus Aethra edidit), unde natum hominem editum poetae appellant.

Pausam dare, παύσθαι Lucr. II, 119. videbis, corpora proelia edere, nec dare pausam nec secus Lucilius et Attius (v. Freund. Lex.), quibus adversatur Ennii versus apud Macrob. VI, 2. Neptunus saevus undis asperis pausam dedit, ἔπαυσε κύματα, quemadmodum proximo versu Sol dicitur equis repressisse iter.

Plausum dare, plaudere Virg. Aen. V, 215. columba plausum dat alis ingentem, et apud Plautum in exitu fabularum solemne (Asinariae, Captivorum, Cistellariae, Mostellariae, Rudentis), unde ad Ciceronem etiam manavit de Senect. 18. quibus cum plausus datus esset. Terentius simplici verbo usus est.

Poenas dare alicui etsi recte is dici posset, qui poenas imperat, tamen nunquam hoc factum esse mirabile est; semper enim ὁ τίνων δίκην poenas dare dicitur. Nec minus illud est memorabile, quod consuetudo ita tenuit, ut plurative semper, nunquam poenam dare diceretur, quemadmodum gratias vel grates agere, gratiam referre (gratias referre Plaut. Amph. I, 1. 27.). Nec audiendus est Habichtius, qui Synon. 491. eo consilio gratias, non gratiam, agi existimat, ut cumulus quidam gratiarum significetur: in quibus nos consuetudinem fuisse dicendi moderatricem credamus, non rationem. Atque ut πληθυντικῶς tantum Latini loquebantur poenas dare, ita in consimilibus formulis pluralis numeri multo uberior est copia, quam singularis. Dixit aliquis, singulari opus esse, ubi certa quaedam intelligatur poena, habeatque ille, quibus nitatur, velut Ovid. Trist. I, 2. 63. si, quam promerui poenam, me pendere vultis; id. Met. III, 625. exilium dira poenam pro caede luebat; X, 232. exilio poenam pendat; id. Trist. IV, 6. 26. passuros poenam (exilium), sed plurima sunt, quibus opinio illa redarguatur, ut Ovid. Fast. III, 845. capitis pendere poenas; Met. II, 834. has poenas cepit Atlantiades: nec dubitavit Livius eodem capite scribere: quia tempus expetendae poenae videbatur venisse, et expetendas poenas esse. Restat, ut vicarias formulas percenseam: pendere, dependere, expendere, solvere, exsolvere, persolvere, reddere, luere, explere, sufferre poenas (δίκην τίνειν Soph. Eletr. 298. δίδοναι ibid. 538. ὑπέχειν Lucian. Catapl. 29.); contra, qui ulciscuntur, sumunt (λαμβάνουσι Lucian. Catapl. 26.), recipiunt, re-

petunt, expetunt, persequuntur poenas ab inimico. Plane singulari modo Ovidius, quod alii dixissent magnae poenae solventur pro iniuria, ita invertit: magnis iniuria poenis solvitur *Fast.* V, 303. sed satis hoc quoque solvendi notione est excusatum.

Prolem dare id quod partum dare, de quo iam vidimus; *Virg. Aen.* I, 274. Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.

Pugnas et proelia dare *Plaut. Pseud.* I, 5. 111. dabo aliam pugnam claram. *Terent. Eun.* V, 2. 60. dabit hic pugnam aliquam denuo. *Virg. Georg.* III, 265. dant proelia cervi. Verum edere a prosa oratione non alienam, *Cic. ad Attic.* I, 16. 1. quas ego pugnas et quantas strages edidi; adamavit vero *Livius XXXI*, 37. atrocissimum proelium edere. *XXXV*, 29. medico edito proelio. *XXXVIII*, 22. tale proelium ediderit. *XXXVIII*, 7. occultam ediderunt pugnam. Coniunxit utrumque *Lucr.* II, 119. videbis corpora proelia pugnas edere, ἀσυνδέτως, quod recte *Lachmanno* placuit. Daretur pugna *Tac. Ann.* II, 13. occasionem pugnae significat.

Responsum dare etsi ad participia reiici possit, tamen hoc loco praecipere satius duxi. Cuius formulae et apud poetas et apud oratores larga exstat copia, modo de oraculis sortibusque, modo de hominibus inter se confabulantibus.

Ruinam dare, et ruinam. Cui etsi *Lucretius* olim transitivam praecipitandi potestatem tribuerat (*V*, 1328. apri permixtas dabant equitum peditumque ruinas), quem secutus est *Virgilius Aen.* XII, 453. nimbus dat ruinas arboribus stragemque satis; et ipse tamen *Lucretius* intransitiva vi usus est (*VI*, 802. fit, uti des saepe ruinas; *II*, 1146. dare labem et ruinas; *V*, 348. dare cladem et ruinas), et a *Virgilio* pluribus locis receptum est: *Aen.* II, 310. iam *Deiphobi* domus dedit ruinam; *XI*, 614. primique ruinam dant sonitu ingenti. Cuius loco trahere ruinam saepius apud eundem legitur: *Aen.* II, 465. 631. *VIII*, 192. *IX*, 712. De facere ruinam formula v. superioris disputationis p. 9.

Saltum dare *Virg. Aen.* XII, 681. e curru saltum dedit i. e. desiluit. *Ovid. Met.* II, 165. dat in aëra saltus; *III*, 599. doque leves saltus; 683. undique dant saltus; *IV*, 552. saltum data moveri non potuit; *XI*, 524. fluctus dat saltus intra cava texta carinae. (*II*, 314. saltu facta). *Fast.* I, 507. neve daret saltum.

Salutem dare, si quis salvere iubet alterum, *Plaut. Epid.* IV, 2. 2. venienti des salutem atque osculum. *Liv.* III, 26. salute data redditaque, et saepius.

Sensum dare etwas fühlen lassen *Lucr.* IV, 265. tanquam aliquae res verberet atque sui det sensum corporis.

Silentium dare, tacere, ita tamen, ut concedendi vis non evanescat *Liv.* VII, 40. ei cognito silentium datum. *Terent. Hec. prol.* 47. mea causa causam accipite et date silentium.

Spatium dare et ad locum et ad tempus relatum: v. *Muetz. ad Curt.* p. 7.

Specimen dare i. e. efficere ut conspiciatur *Virg. Georg.* II, 241. tale dabit specimen; *Lucr.* V, 187. dedit specimen natura creandi i. e. proposuit exemplum. Cui formulae (et edere specimen) ad optimos scriptores aditus patuit.

Stragem dare et edere, poetarum potius illud, hoc cum alii scriptores, tum *Livius* saepissime usus est *Lucr.* I, 289. amnis dat sonitu magno stragem i. e. prosternit, quidquid obicitur. *Virg. Georg.* III, 247. 556. *Aen.* XI, 454. *Liv.* VIII, 30. late stragem dederunt. *VII*, 23. stragem inter se dare; — edere stragem *XXVII*, 14. *XXX*, 33. Notabile est *Attianum* ap. *Cic. Nat. D.* I, 35. Pontus terrestres strages conciet i. e. in terris stragem edet.

Supplicium dare. Ne hoc quidem unquam (id quod in formula poenas dare notavimus) in eo valuit, qui poenas ab adversario sumebat, sed in eo tantum, qui patiebatur ultionem alterius. *Plaut. Asin.* II, 4. 75. 76. *Epid.* V, 2. 59. *Mil.* II, 6. 22. 31. *Terent. Eun.* I, 1. 24. *Heaut.* I, 1. 86. Nec melius est luentibus supplicium *Virg. Aen.* XI, 842. *Tac. Ann.* XV, 69. vel expendentibus *Virg. Aen.* VI, 740. vel haurientibus etiam ib.

IV, 383.; sed qui sumunt supplicium, animum explent Pl. Merc. V, 4. 31. Sall. Cat. 51. Tac. Hist. II, 72.

Tortus dare Virg. Aen. V, 276. serpens longos dat tortus corpore i. e. volvitur, ubi Wagnero similia colligenti fenestra certi omittenda erat: nam, quem locum videtur intellexisse II, 482. eius diversissima est ratio.

Turbas dare i. e. tumultum edere vel perturbare. Plaut. Bacch. II, 3. 123. quas ego hic turbas dabo. Pers. V, 2. 70. Caecil. ap. Non. v. turba. Terent. Eun. IV, 3. 11. (turbare turbas Pl. Bacch. IV, 10. 1.) item turbellas dare Pl. Pseud. I, 1. 108. Pers. V, 2. 37.

Verba dare saepissime est *φρακίλειν*, *ἐρεθίζειν*, quoniam ut falsa veris, ita verba rebus opponuntur. Ovid. Trist. V, 7. 40. fallo dolores, experior curis et dare verba meis; edere verba semper dicitur, qui loquitur. Ov. Met. V, 105. edidit verba execrantia; nonnunquam illud quoque, ut Trist. II, 1. 138. parca (i. e. lenia) verba sunt data (dicta) fortunae meae. Epist. IV, 8. 36. pro concessa salute verba damus (reddimus). IV, 9. 111. his ego do precantia verba.

Viam dare is dicitur, qui vel ipse decedit (Liv. XXV, 36.) vel patitur alterum pervadere (Ovid. Fast. IV, 770.), viam facere is, qui aut munit (Ovid. Epist. IV, 12. 50.) aut aperit per turbam (Tibull. I, 5. 64.): iter dare de facultate itineris faciendi (Caes. bell. g. I, 7. 8. Liv. VIII, 5. XXI, 20.); iter facere de profectioe. — Ovid. Epist. I, 1. 34. dicitur ipsa viro flamma dedisse viam, et similia multa (Metam. XV, 441. Fast. IV, 800.), Fast. IV, 770. dent viam liquido vimina rara sero, quocum conferas Tibull. II, 3. 15. rara per nexus est via facta sero. Liv. III, 48. da viam domino adprehendum mancipium. Cum igitur turba remota et det viam, quia non iam obstat, et faciat viam, quia efficit permeandi libertatem, Livio de eadem re eodemque loco utrumque dicere licuit XXX, 33. ad impetum elephantorum viam belluis darent, et paullo post: velites quam viam elephantis, ne obtererentur, fecissent. Eadem ratione locum facere v. Muetz. ad Curt. p. 7.

Vulnus dare, vulnerare. Lucr. II, 639. ne aeternum daret matri vulnus. Virg. Aen. VI, 76. Ovid. Fast. II, 234. Met. I, 458. III, 84. V, 170. VII, 342. VIII, 346.

Sequuntur vocabula sonum significantia, quae et cum dandi et cum faciendi verbo copulantur eo, quod in sup. disp. p. 7. exposui, discrimine: quarum formularum latissimus apud poetas, multo angustior apud prosaicos est usus, qui edere verbum, vel mittere vel praebere (Liv. VII, 36.) consueverunt praeferre. Nec plus singulis exemplis allatis opus erit. Balatum Ov. Met. VII, 540. cantum Virg. Aen. I, 402. clamorem Aen. III, 566. crepitum Lucr. VI, 110. fragorem Lucr. VI, 129. gemitum Aen. IV, 409. modos (de tibia) Ov. Fast. IV, 214. mugitum Met. XV, 510. murmur VI, 142. plangorem II, 346. plausum Virg. Aen. V, 215. sibila Ov. Met. IV, 493. sonitum Virg. Georg. II, 306. sonorem ib. II, 200. sonum Aen. X, 600. stridore sonum i. e. stridorem Ov. Met. XII, 276. tinnitum Ov. Fast. IV, 184. ululatum Virg. Aen. XI, 190. vocem Ov. Met. IX, 583. His adiunge fletum edere Phaedr. Fab. I, 9. 3. fremitum Att. fragm. p. 247. Both. strepitum Liv. XXIX, 14. vagitum Quintil. I, 1. 21. Graecorum stilus in his admodum parcus: v. Bach. ad Ov. Met. IX, 584. quibus addendum ἤχῳ λέλακε διδοῦσα θόρον Eur. Hecub. 1101.

Atque ut malum dant inimico, qui ulciscuntur (illi perniciem dabo, mihi moerores, exitium illi, exilium mihi Eun. ap. Cic. Nat. D. III, 26.), ita inverso obiectorum ordine iidem dicuntur adversarium dare (dedere, mittere, mandare) exitio Lucr. V, 96. leto id. V, 1006. morbo mortique id. VI, 1143. neci Virg. Aen. XII, 341. quieti corpus Hor. Carm. I, 37. 20. sopori id. Serm. II, 2. 80. somno Ov. Fast. IV, 332. excidio Virg. Aen. XII, 655. excidio et rainis Liv. I, 29. fato se dare id. V, 40. cruci dedere Plaut. Aulul. I, 1. 20. Sic et *λοιτροῖς χρεῖα ἔδωκα* et *λοῖτρόν ἔδωκα χρεῖα* Euripideum utrumque: v. Matth. Gr. Gr. p. 754. ut, in Hymn. Apoll. 354. *δῶκε κακὸν κακῷ*, utrum masculinum, utrum neutrum esset,

non appareret, nisi praecederet τόνδε. Praeterea δίδοναι ἀχέσαι τινα Hom. Odys. I, 167. ὀδύνησι Iliad. V, 397. Odys. XVII, 567. ἐγθρότατον φασί τιν δώσαν μύρω Pind. Nem. I, 99. ἔδωκ' Ἀπόλλων θήρας αἰνῶ φόβῳ id. Pyth. V, 60 τὸν φιλέοντι ἀνίας δίδοις (aerumnis tradis) Theocr. XXIX, 9. Sunt vero, quae obiectorum inversionem illam non patiuntur, ut terga fugae dare Ov. Met. XIII, 879. solibus et campo corpora nuda dabant Fast. II, 366. quae vitiosa putavi, ignibus ipse dedi Trist. IV, 10. 62. Virg. Aen. II, 566. oblivioni dare Liv. XXXII, 21. oblivioni et negligentiae id. IV, 37. nec quisquam invertere conetur Ἐκτορα δώσειν κροί Hom. Iliad. XXIII, 21. vel δίδοναι πύρρ τινα Odys. XXIV, 65. Herod. I, 86.

Hinc longius progressi tertii casus vicibus (edere luci i. e. in lucem Cic. poet. de Div. II, 30. §. 64.; se dant praepetibus et pulchris locis i. e. in loca fausta et pulchra se conferunt Enn. ap. Cic. de Div. I, 48.) praepositiones motum indicantes fungi iusserunt: nec tantum dantur ad carnificem fures Plaut. Capt. V, 4. 22. sed ad casum etiam, qui prosternuntur (Att. ap. Cic. de Div. I, 10.), quibus consimilia leguntur Ovid. Epist. I, 2. 48. dare captivas ad fera vincula manus. Met. III, 679. dare brachia ad funes (sospiter omnes restituit ad propinquos i. e. propinquis Liv. II, 13.), ad mortem dare Plaut. Amph. II, 2, 177., ad terram dare i. e. sternere Capt. IV, 2. 17. (dare in terram Lucr. V, 1320.) Liv. XXXI, 37. ad languorem dare, languidum facere Ter. Heaut. IV, 6. 3. Pl. Asin. III, 2. 28. ad ictus se praebere Liv. XXXVII, 30. Gigantas ad Styga datos Ov. Epist. IV, 8. 60.

Sequitur in praepositio, quae latius etiam patet. In acies medias se dare Virg. Aen. XII, 227. in aequor se dare id. Georg. IV, 528. in aleam dare Liv. XLIII, 50. 59. in aera reddere Ov. Met. XI, 558. apes in altum datae Plin. H. N. XI, 20. 22. in bella se dare Aen. XII, 633. in casum dare Liv. VI, 25. XLIII, 62. Tac. Ann. I, 47. XII, 14. in civitatem se dare Liv. VI, 33. in conspectum (conspectu v. Alsch. ad Liv. IX, 27.) dare Cic. Verr. V, §. 86. et saepissime; in cruciatum dare Pl. Bacch. IV, 4. 36. in caveant dare Capt. I, 2. 15. in custodiam dare Liv. I, 4. in discrimen dare Liv. XXX, 30. (committere Liv. VIII, 32.) in exercitationem se dare v. Kuehner. ad Cic. Tusc. I, 4. 7. I, 15. 32. in fluvium se dare Virg. Aen. IX, 815. in fugam dare Caes. bell. g. II, 23. Cic. Verr. IV, §. 95. (navem in fugam transdunt Att. fr. p. 241. εἰς φρενὴν κατασπῆσαι Thucyd. III, 108.) in hostem dare corpora Tac. Ann. XV, 10. in laqueum dare Iuven. Sat. XIII, 244. in lectum dare Lucr. VI, 1248. in lucem edere Ov. Met. XV, 221. in luctus animum dare Ov. Met. II, 384. in medium dare i. e. communicare Met. XV, 66. Lucr. V, 1159. in nervum et supplicia dare corpus Liv. VI, 36. in opus servile se dare Liv. VII, 4. in otium tradere (otiosum facere) Ter. Phorm. prol. 2. in pedes se dare (aufugere) Pl. Capt. I, 2. 10. (se conferre in pedes Bacch. III, 1. 7.) in planum dare Senec. Phoeniss. 343. in pontum se dare Ov. Met. XI, 784. in profundum dare Curt. IV, 3. 10. in rogos corpora dare Ov. VII, 608. in ruborem dare Pl. Capt. V, 2. 9. in scelus addere scelus, in funera funus Ov. Met. VIII, 483. in societatem se dare Liv. VI, 33. in splendorem dare Pl. Asin. II, 4. 20. (redigere Aulul. IV, 1. 16.) in timorem dare (perterrefacere) Pl. Pseud. IV, 1. 19. in tormenta dare Cic. Tusc. V, 28. in vincula dare Liv. XXII, 7. Ov. Fast. III, 306.

Ex reliquis praepositionibus sub et super et inter ad illorum similitudinem accommodantur: dabit colla sub iuga Tibull. I, 4. 16. iterum corpus super aequora mittit Ovid. Met. XI, 790. optat aprum inter pecora dari Virg. Aen. IV, 153.

Facere verbi in hoc genere fere nullus usus fuit; Appuleii est, quod affertur ad Viger. 283: haec ut primum ante iudicis conspectum facta est, a quo tamen haud multum abest, quod Cicero scripsit de Divin. II, 6. luna e regione solis facta h. e. in cursu tantum progressa, ut soli sit obiecta.

Atque ut apud Latinos huius verbi fontes paene siccitate arent, illius scaturiunt, ita

parcius Graecae linguae ingenium hoc genus *διδόναι* verbo condonavit, multo liberalius exornatis *ποιεῖν* et *ποιεῖσθαι*. Eurip. *Androm.* 1009. *ἐχθρῶν γὰρ ἀνδρῶν μοῖραν εἰς ἀναστροφὴν δαίμων δίδωσι* i. e. *ἀναστρέφει* (*δοῦναι ἀναστροφὴν* Xen. *Hellen.* IV, 3. 6. est receptui locum dare). Verum de formulis *ποιεῖσθαι ἐν αἰσχρῇ* Plut. de lib. educ. p. 9. A. *ἐν μέσῳ* Thuc. I, 62. *ἐν αἰτίᾳ* (vereor ne istaec pollicitatio te in crimen ponat et infamiam Pl. *Trin.* III, 3. 11.) de particulisque *ἄνευ*, *ἔξω*, *ἐντός*, *εἴσω* commode nos admonent docti editores Vigeri p. 282. qui quae attulerunt, his angeantur: *ἐς φυλακὴν ἐποιήσατο* Thuc. III, 3. *ἐκείνον ἐν φυλακῇ* (tralatitia praepositionum *συνέμπρωσις*) *ἀδέσμῳ ἐποιήσατο* Dio Cass. XXXVI, 36. *τὰς ναῦς ἐπὶ τοῦ ξηροῦ ἐποίησε* Thuc. I, 109. *τὴν μεγάλην βασιλείαν ἐπὶ πλείον τῆς ἄλλης Θράκης ἐποίησε* id. II, 29. Verum *ἐν χειρὶ μάχης ποιήσας* Arrian. II, 10. ex hoc numero tollendum est, quia non narratur effecisse Alexander ut cominus pugnaretur, sed ipse manus cum hostibus conseruisse dicitur.

Pertinent huc adverbia motum indicantia: dare vel edere se foras Lucr. I, 1106. Pl. *Most.* III, 2. 9. dare se protinam (Hartung. de casib. p. 39.) Pl. *Curc.* II, 3. 84. Cas. V, 3. 13. Naev. ap. Non. v. protinus; dare se obviam Terent. *Ad.* III, 2. 13. (dedit obviam ferro pectora Virg. *Aen.* XII, 540. quodcumque obvium detur Liv. XXVI, 27. XXXVII, 41. Romulus se mihi obvium dedit id. I, 16.); retro dare, reicere, Ov. *Met.* I, 529. III, 88; memet super ipsa dedissem Virg. *Aen.* IV, 606.

Quibus adiungenda alia censeo adverbia: Lucr. II, 84. ipsa palam quod res dedit ac docuit nos (quod palam facere Livius et Cicero dicunt). Terent. *Eun.* II, 1. 24. dare se turpiter *γέλωτα ὀφλισκάνειν*. Virg. *Georg.* I, 287. multa melius se nocte dedere, succedere. Poet. ap. Cic. *Nat. D.* II, 26. ita dat se res. Liv. XXVIII, 5. prout tempus se et res daret. Consentiant cum his Graeca *δίχα ποιεῖν τὸ στρατεύμα* Xen. *Anab.* VI, 4. 11. *ὀπισθεν γάρος χαλεπὸν ποιήσασθαι* ib. VI, 4. 18. *κατ' ἐνωμοτίας ποιήσασθαι τὸν λόγον* IV, 8. 26. *πρὸς ἐποίησαντο τοὺς ποζότας* IV, 8. 15. *τὰ λεπτὰ πλοῖα ἐντός ποιοῦνται* Thuc. II, 83.

Iam, quum solum accusativum nullo addito praepositionis adminiculo conversionem in locum indicare et ea doceat nominum constructio, quam cum locorum, tum insularum urbiumque propria sequuntur, et utriusque populi verborum motum significantium conformatio (Matth. gr. p. 747. Zumpt. §. 401.), inde factum videtur, ut venum dare diceretur, cui contra est positum venum ire. Namque macroparalecton illud venus nomen fuisse, idque heterocliton, duplex dativi forma veno et veni satis demonstrat. (Locis in *Lex.* allatis adde Tac. *Ann.* IV, 1.). Quam formulam ita consuetudo contraxit, ut primum hyphen scriberetur *venum dare* vel, liquida dentalis insequentis naturae adaptata *venundare* (v. Schneid. gr. lat. I, 309.), tum angustius etiam coarctaretur *vendere*: item *venire* pro *venum ire*. Ex scriptoribus qui illud usu receperunt, locupletissimus auctor est Livius, quamquam apud Ciceronem etiam legitur. Ad illorum similitudinem pertinent Pl. *Merc.* II, 3. 19. trans mare hinc venum asportet. id. fr. *Lenon. Gemin.* I. dolet hic pullus sese venum ducier. De ceteris lexicorum conditores tradiderunt.

Multo est difficilius dictu de pessum dare, pessum ire formulis: quae quamvis ad illam, quam modo tractavimus, prope accedere videantur, tamen aliquantum habent dubitationis. Etenim tres ferri de pessum vocabulo sententias video, unam adverbium esse, alteram nomen, tertiam supinum. (Dillenb. in *Zimmerm. Ephem.* 1842. p. 272. Viehoff. in *Progr. Emmeric.* 1840. p. 27.). Hanc ego ut accipiam, primum hoc me movet, quod pessus nusquam legitur (ut introrsus, sursus, rursus, adversus, prorsus), tum illud, quod casuum nullus alius reperitur: ac persuasit mihi Doederlinus. *Synon.* I, p. 68. nativam formam fuisse *perversum* (quae postea molitus est vol. VI, p. 267. nihili sunt), praesertim quum alterius verbi similitudine eodem ducar, credere, cuius non dubito quin recte Priscianus X, p. 890. verbum crescere caput esse perhibeat, ut sit cretum dare: certe cum Doederlini *καράδοκεῖν* (*Synon.* V, p. 85.) non

commune habere solum, verum ab ipso dare verbo originem traxisse, vel perfecti declinatio arguere potest. Quamquam si est supinum pessum, nihil est, quod vereamur nomen appellare, quoniam supina sunt nomina verbalia abstracta (zum Umsturz bringen, — gehen). Quamobrem quod fuerunt qui intellexisse sibi viderentur, propriam ac peculiarem de profundo maris fuisse eius vocabuli potestatem, huic sententiae ego non subscribo, etsi sunt quae eo rem inclinare videantur: Pl. Rud. II, 3. 64. eam cum navi scilicet abisse (non abivisse) pessum in altum, a quo recte ut caveremus admonuit Doed. p. 71.; et Cic. ap. Quintil. VIII, 6. 47. quemquam hominem ita pessum dare alterum verbis velle, ut etiam navem perforet, in qua ipse naviget. Pessum dare Plautus et Sallustius et Tacitus satis saepe usurpaverunt, nec ceteris videtur displicuisse, Cicero uno, quem attulimus, loco usus est. — Premere pessum Pl. Mostell. V, 2. 49. subsidere pessum Lucr. VI, 589. Ceterum et venumdare et pessumdare per mesin dividi posse, monere nihil attinet.

Ad horum auctoritatem commode sese confert nuptum dare Pl. Aul. prol. 27. aliisque permultis locis; dativum nuptui expolit Drak. ad Liv. I, 49. Locare nuptum Terent. Phorm. V, 1. 25. collocare nuptum Pl. Trin. III, 3. 7. Ambigi posset de Plautino: si post hunc diem muttivero, dato me excruciatum (Mil. glor. II, 6. 84.), nisi rem conficeret Ambrosiani libri auctoritas excruciatum exhibentis, quod legitur gemino loco Poen. V, 5. 23. Verum apud Terent. Andr. I, 2. 28. verberibus caesum te in pistrinum dedam, caesum procul dubio est participium, non supinum.

Ventum est ad praeceptum dare formulam, cuius triplicem exstare speciem intelligo, unam, ut omissa praepositione neutrum adverbii loco positum videatur, alteram addita in praepositione, tertiam relatione ad obiectum facta, dare praecipitem aliquem. Ac primum quidem haud incertis, sed rarissimis exemplis stabilitur, nec ego ultra tria illa, quae contulit Freundius in Lex. III, p. 910. quidquam affero, sed sane confirmatur aliarum similitudine formularum, proclive labi, sublime ferri. v. Kuehner. ad Cic. Tusc. I, 17. 40. IV, 18. 42. Fabri. ad Liv. XXI, 30. 8. Dubitari possit de Ovidii loco Met. XIV, 821. Gradivus pronum per aëra lapsus, utrum neutrum sit an ad aëra referendum etsi ad Gradivum potius revocandum erat ac pronum scribendum; hoc ut malim, suadet XIV, 548. fertque rates pronas. Cetera quae in hanc rem conferri possint, dubia sunt, potiusque eo inclinatur animus, ut tertio generi attribuam, quum Curt. IV, 3. 7. scripserit: terra praecipitem in profundum ruit, relatione ad terram vix dubia, et Ovid. Met. VII, 844. coniugis ad vocem praecipitem amensque cucurri nihil dubitationis habeat. Sall. Cat. 25. sed ea luxuria atque inopia praecipitem abierat. Iug. 63. postea ambitione praecipitem datus est. Haud indigna memoratu Virgiliana sunt Aen. III, 598. praecipitem se tulit ad litora. IV, 253. praecipitem se toto corpore ad undas misit. IX, 815. praecipitem se in fluvium dedit, in quibus quartum casum alii scripserunt: sed niti in hoc genus Maro videtur, ut VI, 880. non illi quisquam se impune tulisset obvius armato. — Altera est ratio adiecta praepositione: Liv. XXVII, 27. dederat rempublicam in praecipitem, cui simile est Curtii IV, 3. 10. pleraque secum in profundum dabant; Virg. Georg. I, 203. illum in praecipitem rapit, aliaque multa. — Tertium denique genus longe frequentissimum, ac sufficientia tria exempla: Terent. Andr. I, 3. 9. me praecipitem in pistrinum dabit. Caes. bell. g. V, 17. praecipites hostes egerat. Cic. Lael. 24. praecipitem amicum ferri sinit.

Deinde, ut praecipitem aliquem dare dicebant, ita aliis adiectivis sic adiunxerunt verbum, ut efficeretur faciendi plerumque vel praebendi notio. Pl. Epid. III, 2. 5. mihi hunc diem dedistis luculentum et IV, 1. 17. sicut anni multi me dubiam dant. Poen. III, 3. 82. tibi possum illum (carcerem) festivum dare et V, 4. 15. da diem hunc sospitem, quaeso. Ter. Heaut. II, 4. 22. pater partes diu duras dabit (negotia tibi facesset). Virg. Aen. IX, 323. haec ego vasta dabo i. e. vastabo. Non huc pertinent Ter. Adolph. III,

4. 4. pol' haud paternum (paterno more) istuc dedisti (fecisti) et Iuven. Sat. XV, 153. ut somnos tutos (securos) daret fiducia. Verum dare se hilarem Pl. Asin. V, 1. 21. obnoxium Tac. Aen. XI, 36. similem Iuven. Sat. XIV, 51. ad praebendi fingendique accedunt significationem.

Haud procul hinc absunt participia passivorum, quibus adiunctum dare gratam verbo faciendi suppeditat vicissitudinem. Atque de responsum dare formula supra vidimus (superbe responsum reddunt Liv. I, 32.); accedit non minus late patens dictum dare Lucr. V, 51. immortalibus de divi dare dicta suevit. Ovid. Epist. IV, 16. 31. darent fera dicta tyrannis: quam rem non semel procurat dare verbum ipsum (*διδόρα*: v. Burm. ad Ovid. Fast. VI, 434. Inpp. ad Terent. Heaut. prol. 10.), vel compositum edere Iuven. Sat. III, 74. 296. Praecipue hemistichium illud haec ubi dicta dedit *ὡς ἔπαρο* cum poetis usitatum tum Virgilio in deliciis fuit, (Aen. VI, 628. XII, 441.) Liviique adeo plausum tulit. v. Fabri. ad XXII, 50. 10. Talia dicta dabat Virg. Aen. V, 852. IX, 431. haud talia dudum dicta dabas id. X, 600. Atque, ut solent dicta et facta eadem conditione haberi, ne facta dare quidem suis caret auctoribus: fera facta dedere Lucr. V, 1339. v. Muetz. ad Curt. VII, 3. p. 605. VII, 10. p. 616. Item mandata dare Virg. Aen. VI, 116. promissa dare XI, 45. 151. Sed illa substantiva exstiterunt; verorum participiorum haec habeas exempla: Pacuv. p. 106. quod me moneris, effectum dabo. Ter. Andr. IV, 1. 60. at iam hoc tibi inventum dabo. id. Eun. II, 1. 6. quin factum dabo. id. Heaut. V, 1. 77. exornatum et pexum dabo. Phorm. V, 8. 81. hisce ego illam dictis tibi incensam dabo. Plaut. Cas. II, 8. 3. factum et curatum dabo. Cist. II, 3. 1. perfectum dabo hoc negotium. Men. prol. 14. argumentum vobis demensum dabo. Mil. IV, 4. 38. expolitum meum opus dabo. ib. II, 2. 103. perdoctam illam dabo. Pseud. IV, 1. 18. pulchre explicatam tibi rem dabo. Pers. IV, 1. 9. lenonem intricatum dabo. Most. I, 3. 140. bene eruptum tibi dare hoc verbum volo i. e. faciam, ut bene emisse te dicas. id. Asin. II, 2. 98. dixit operam sese promissam dare. Virg. Aen. III, 70. placata venti dant maria. id. XII, 437. te mea dextra defensam dabit. Liv. VIII, 6. sic stratas legiones Latinorum dabo. Incertum est Curtii VII, 4. 14. his audientium suspensam dederat exspulationem, ubi et Muetz. et Zuapt. suspenderat edidere. Neque Sallustii locus Ing. 59. est huius filii: ita equitatus expeditis peditibus suis hostes paene victos dare h. e. equites peditibus tales tradiderunt hostes, ut paene iam ab ipsis victos facili negotio fugarent; quemadmodum Liv. X, 44. ut perdomitum Sannium insequentibus consulibus tradi posset.

Relictis iam nominum et participiorum finibus ad verba transmigremus et quid notandum sit videamus. Atque, ut a paucitate exemplorum ordiar, infinitivis dare verbum ita consociatur, ut nostro lassen commode persaepe convertamus (Quinctil. IX, 3. 9.). Ex poetis in hoc genus praecipites sunt Virgilius et Ovidius, nec ceteri recusaverunt, etsi parcius usi sunt; in prosam orationem nihil fere inde relatum est, nisi bibere dare Liv. XL, 47. (ministrare bibere Cic. Tusc. I, 26. v. Ruhnk. in Terent. Andr. III, 2. 4.) Et plerumque quidem is, cui aliquid conceditur, e contextu verborum intelligendus est Virg. Aen. V, 307. bina dabo spicula ferre. VI, 140. sed non ante datur telluris operta subire (sic datur saepissime id quod licet). XII, 97. da sternere corpus. Plaut. Pers. V, 2. 40. bibere da plenis cantharis. Is si nominatur, cui aliquid liceat, modo dativo, modo accusativo utuntur, casu nunc ad verbum (quod multo legitur frequentius), nunc ad infinitivum se applicante. Virg. Aen. IX, 115. mare exurere Turno dabitur. V, 689. da flammam evadere classi. Ovid. Met. VIII, 691. vobis immunibus esse dabitur. Trist. I, 9. I. detur metam tibi tangere vitae. Hor. Carm. II, 16. 39. dedit mihi malignum spernere vulgus. Contra Virg. Aen. VI, 66. da Latio considere Teucros. X, 235. et dedit esse deas. III, 77. immotamque (Delon) coli dedit. Passivo opus erat Pl. Truc. IV, 2. 26. dedi ei quinque deferru minas, ich liess ihr überbringen.

Non huc pertinet IX, 173. quos pater Aeneas dedit esse magistros (*τοῦτον ὁ πατήρ ἔδωκεν ἑταίρων εἶναι ἱμοί Xen. Anab. I, 7. 6.*)

Rarissima sunt ad hanc copiam finalis particulae exempla: Calpurn. Ecl. IV, 122. ille dat, ut dare cultor aristas possit. Pl. Stich. V, 5. 16. date bibat tibicini. Ov. Met. XII, 202. da femina ne sim. XII, 206. dederat ne saucius fieri posset. Aliter accipiendum est Ov. Met. XIV, 174. ille dedit, quod non anima haec Cyclopi in ora venit h. e. quod a Cyclope non devoratus sum; illi acceptam refero.

Ad hanc normam reguntur donare Enn. fr. p. 12. donavit fari i. e. vaticinationem. Hor. Carm. I, 31. 17. Serm. II, 5. 60.; praebere Pers. Sat. II, 28.; tradere Hor. Carm. I, 26. 2. reddere Stat. Theb. I, 651.; relinquere Ov. Met. XIV, 100.; non adimere id. Epist. I, 7. 47. Plenius dicta, quae potestatis vel licentiae vocabula superindita habent: Virg. Aen. III, 670. nulla datur dextram affectare potestas. Iuvenal. Sat. XIV, 229. dat libertatem conduplicare patrimonia. Lucr. IV, 1226. quod alii dederat vitales auras volvere in ore licere, quod utique abundat.

Graeci in hoc genere liberrime vagantur et poetae et oratores, *ἔδωκε γένοιτο, ἄγειν* Matth. gr. p. 769. Held. ad Plut. Timol. 32. Apud Herod. II, 48. *δίδοι ἀποφέρεσθαι τὸν χοῖρον* non est passivum *ἀποφέρεσθαι*, verum medium.

Cuius conformationis quum prosae orationis auctores taederet, gerundivum usurparerunt: neque id ita dictum est, quasi poetis displicerit; potius iidem, quos infinitivi esse amantissimos confirmavi, ne gerundivum quidem repudiaverunt: Virg. Aen. VII, 359. exulibusque datur ducenda Lavinia Teucris. Ovid. Met. IV, 424. laceranda dare viscera matri. Fast. IV, 548. papavera dat bibenda. Quo ex numero memorabile est utendum dare, commodare, Plauton tritissimum Asin. II, 4. 38. scyphos, quos utendos dedi. Men. IV, 2. 94. illam non condonavi sed sic utendam dedi. Pers. I, 3. 37. 47. 48. Rud. III, 1. 10. Trin. V, 2. 7. Curc. V, 2. 5. quamobrem unius vocabuli compendium facere potuit Pers. I, 3. 37. numos mihi dares utendos mutuos. Et quemadmodum nostri ad audiendum intenti das Ohr leihen, ita Enn. fr. p. 223. aures utendas dare, quod simplicius commodare aurem significat Ov. Trist. V, 12. 53. Hor. Epist. I, 1. 40. et donare aurem Pers. Sat. IV, 50. *ἀκοήν δέδωκα* Soph. El. 30. Praeterea haec notabilia videntur: Pl. Mil. III, 1. 208. si ipsi Soli quaearendas dares, in quo tradendi notio paene quiescit. Curc. III, 1. 69. statuam volt dare faciendam, cuius loco curare et locare usurpari solent. Oratoribus vero gerundiva sola placuisse, non multis opus est demonstrare. v. Zumpt. §. 653. magnamque copiam verborum huc sese inclinantium v. ad Ruddim. II, p. 241.

Pluribus exponendum videtur de curare verbo, quod insolentius ponere ne Cicero quidem dubitavit in orat. pro domo 3. hunc tu civem domo et patria cedere curasti, nedum in Suetonio graviter feramus Domit. 20. bibliothecas reparare curavit, et de illustr. gramm. 24. multa exemplaria emendare ac distinguere et adnotare curavit, quamquam hoc aliorum declinat, quia non alios hortatus esse dicitur Probus, ut emendarent libros, sed ipsi hoc cordi fuisse narratur: qua conformatione, ut poetas praeteream, qui multa eiusmodi sibi sumpserunt (Virg. Georg. I, 39. Ov. Met. XI, 370.), ne Cicero quidem abstinuit: qui desertum illum curent defendere Tusc. V, 31. 87. et Graeci usi sunt, *οὐκέτι αἰνέσθαι*. v. Dissen. ad Tibull. I, 1. 57. et vero etiam Goethius noster in Tassonis tragoedia I, 2. ausus est germanicam augere linguam: er sorgt nur kleine Zuege zu verbessern. — Nectitur deinde oratio finali particula (Ter. Adolph. V, 1. 10. exemplo omnibus curarem ut esses. Plaut. Epid. III, 4. 71. Amph. I, 2. 25. Curc. I, 2. 48. Cic. ad Fam. IV, 10. VII, 5), qua quidem nihil opus esse poetarum loci demonstrant Lucr. VI, 231. curat vasis vina diffugiant. Hor. Serm. II, 6. 38. imprimat his cura Maecenas signa tabellis. — Sequuntur participia, cum perfecti, ut Ter. Andr. IV, 2. I. ubi ubi erit, inventum tibi curabo et mecum ad-

ductum Pamphilum, tum aliquanto frequentius futuri Lucr. V, 1162. suscipiendaque curavit sollemnia sacra. Caes. b. g. V, 58. quos arcessendos curaverat (*μετεπέμψατο*, cum pleonasmo quodam). Cic. ad Fam. IV, 12. funus ei satis amplum faciendum curavi, quam formulam in monumentis alterius opera ac studio exactis usu consecratam legimus. v. Krueger. gr. lat. §. 496. b.

Ventum est ad extremum auxiliarium ordinem, quo, quae vocant, modificationis verba continentur, ea dico, quae aliis verbis apposita, ita variant notionem, ut adverbiorum loco posita esse videantur. Quae quamquam apud Graecos et latius patent et numero superant, tamen non prorsus his caruerunt Latini, dispares illis *φιλομετόχοις*, quod infinitivis uti maluerunt. Quae cum ita sint, operae pretium me facturum esse arbitror, si utriusque linguae copias comparaverim. Ac primum quidem Graecorum est *φθάνειν*, quod *πρότερον* adverbio suppetit, quod per pleonasmum nonnunquam additur. v. Matth. gr. §. 553. Cuius verbi triplicem esse constructionem constat, primam longe usitatissimam cum participiis, velut *ὁ πεζὸς φθάνει ἀναβὰς* Thuc. VI, 97. tum cum infinitivis, denique ita, ut per hypallagen *φθάνω* ipsum participium efficiat, participia in finitum modum mutantur. Utriusque plura exempla afferre e re erit, quia hunc locum grammatici brevius transigunt; *ἐλύσσασθαι ἐκ τοῦ νεκροῦ ἢν αἰχμὴν ἐφθασε* Plat. Alex. 51. *φθάσειεν ἂν τελευτήσαι* Isocr. Evag. p. 183. *ἐφθῆ συμφυγεῖν* Ios. Antiq. XV, 8. *ἐφθῆσαν αἰσθῆσιν τοῦ δεινοῦ λαβεῖν* Dion. Hal. I, 46. Sed quare Thucyd. maluerit scribere *ὁ φθάσας θαρσῆσαι* III, 82. et Plutarchus *τῶν δὲ σωματοφυλάκων ἐνὸς φθάσαντος ὑφελῆσθαι τὸ ἐγχειρίδιον* Alex. 51. facile apparet. Tertium est *φθάσαντες εἶπομεν* Marcellin. V, Thuc. 53. *φθάσαντες ὑφῆπτον* Thuc. II, 52. *ὡς κατέφυγε φθάσας εἰς μύλωνα* Plut. Praec. Conj. 41. Simplici huic aciei eidemque densissimae quadruplices ordines, at multo rariores, Latium opponit: occupare, maturare, properare, festinare, ex quibus primum semper, alterum saepe, tertium et quartum nonnunquam praeveniendi et praeventendi notione utuntur, celeritatis plerumque potestate plus minus perspicua.

Occupare. Occupas praeloqui, quae mea est oratio Plaut. Rud. I, 4. 28. i. e. tua oratione antiveristi meam. Sed occupabo adire Most. III, 1. 39. Volo tu prior (ut *πρότερον* supra vidimus *φθάνειν* verbo additum) ut occupes adire Pseud. IV, 1. 15. Noctu sacrificatum ire occupant Poen. I, 2. 107. Ferre adversum hominem occupemus osculum Stich. I, 2. 32. Oscula rapere occupet Hor. Carm. II, 12. 48. Similia ex prisco scriptorum genere a Nonio (IV, 328.) ceterisque grammaticis afferuntur: occupa foras exire (Titinn.), quemadmodum occupemus facere in regem impetum (Att. p. 208.), auferre puerum ab regina occupo (id. p. 244.), priusquam responderem, foris nescio quis occupat res indicare (Varr.), castrisque castra ultro iam conferre occupat (Enn.). Ex prosae orationis auctoribus Livius has dicendi formulas adamavit, cuius locis a Drak. ad XXI, 39. coactis hi addantur: ipsi praeoccupaverunt legem ferre IV, 30. qui occupasset eum occidere XXXV, 35.

Maturare, prosaicis tritius, quam poetis. Quod ni Catilina maturasset pro curia signum sociis dare (i. e. priusquam omnia ad caedem faciendam essent parata), eo die pessimum facinus patratum foret Sall. Cat. 18. Ni decemviri funus militare ei facere maturassent *εἰ μὴ ἐφθασαν ποιήσαντες* Liv. III, 43. Quod nisi omni vi perficere maturasset, bellantem eum Sempronius oppressisset id. XXIX, 12. Saepius vero celeritatis potius fit significatio: id ut maturent facere Ter. Heaut. III, 1. 87. maturavit eam rem agere Liv. X, 15. ut maturarent instruere Liv. XLIV, 36. praecipue cum infinitivis verborum motum indicantium: iter pergere Sall. Iug. 79. impellere et sequi Tac. Hist. IV, 34. sequi ib. V, 18. proficisci Liv. XXXIX, 21. Caes. b. g. I, 7. exercitum transducere ib. II, 5. venire Liv. IX, 43. XXXIV, 46. ire Liv. XL, 26. Memorabile est per hypallagen dictum: legati in Africam maturantes veniunt Sall. Iug. 22.

Properare, satis et oratoribus et poetis consuetum. Ut quis praevenire et reum desti-

nare properat Tac. Ann. VI, 7. ne properent (*φθάνωσι*) artus anima fraudare siniles Ovid. Met. VII, 250. cur non monere socium properasti i. e. cur non prius monuisti Phaedr. fab. Append. XI, 19. quin ergo istud, quod perdundum est, propero perdere (priusquam vi eripiat) Pl. Bacch. IV, 9. 126. (cf. Caecil. ap. Non. v. incursim: nisi meam rem propero incursim perdere); medicari quin properas Pl. Merc. V, 2. 110. Plautina sunt praeterea Merc. II, 1. 19. Pers. IV, 4. 115. Stich. V, 2. 19. Trin. IV, 3. 37. Truc. I, 2. 66. II, 2. 31. Epid. III, 4. 78. alia haud pauca, Horatiana, Virgiliana, Ovidiana, Terentiana multa. Ex solutae orationis scriptoribus Caesar non raro usurpavit b. g. II, 11. V, 33. Held. ad b. civ. II, 20. item Sallustius et Tacitus et Livius. Sed singularia quaedam notanda sunt: primum, quod Plautus scripsit properare propero Aulul. II, 2. 4. aut ioco aut paronomasiae tribuendum, deinde, quod non tam celeritatis interdum, quam cupiditatis notio valuit, unde eo perventum est, ut ipsorum voluntatis verborum constructio non repudiaretur. Quo in genere notabile est Sallustii Cat. 7. sic se quisque hostem ferire, murum adscendere, conspici properabat; nec vero pronomen quasi reflexivum ad verbum est referendum, quemadmodum se penetrare, se insinuare dicatur. Consimilia sunt Virgiliana: si iungi hospitio properat sociusque vocari Aen. VII, 264. quem regia coniux adiungi generum miro properabat amore, ib. VII, 57. Ovidiana: quamvis properabis vincere Fast. VI, 763. nec tamen ante adiit, etsi properabat adire Met. IV, 317. Curtii denique VI, 3. 14. p. 523. Muetz. quem equidem cruci affixum videre festino.

Festinare, rarius, quam properare, sed tamen Livius et Curtius amplexi sunt. Qui praefestinet praeloqui Pl. Rud. I, 2. 31. praefestinamus, quae sit causa, sciscere Afran. ap. Charis. II, p. 186. ne festinaret abire Sall. lug. 64. cum maxima cura ultum ire iniurias festinat ib. 68. atque *ἐκ παραλλήλου* maturare festino, quae cumalata plus ponderis habent quam singula in Dial. de Orat. 3. atque ideo maturare libri huius editionem festino. Liviana quaedam sunt: ille defungi proelio festinat I, 25. (VII, 9. IX, 9. XXIII, 14. XXXIV, 59. XL, 11.); Curtiana: ipse Satibarzanem sequi festinat VI, 6. 25. (III, 7. I. IV, 6. 30. V, 4. 33. V, 13. 11.).

Iam ex Graecorum penu promatur *λανθάνειν*, *κρύφα* adverbii supplementum. *Ἐλαθον εἰσελθόντες* Thuc. II, 2. *οἱ προποσταλέντες ἔλαθόν τε καὶ ἐφθασαν προκαταλαβόντες* id. III, 112. quo prudenter participiorum cumulationem evitavit, nec minus scite se expedit Lucian. Alex. 3. *κόμην εὖ μάλα εἰκασμένην καὶ τοὺς πολλοὺς ὅτι ἀλλοτριὰ ἦν λεληθῆναι*, inscitius Marcell. V. Thuc. 7. *ἐπηρετῶν τῷ χρησμῷ λανθάνων*. Hoc ita Latini imitati sunt, ut participia tenerent, infinitivis absterent, pressitque Graecorum vestigia Horatius, qui vivens moriensque fefellit Epist. I, 17. 10. quod ad Epicureum illud *λάθε βιώσας* accommodavit; item Epod. III, 7. num viperinus his cruor incoctus herbis me fefellit? Curt. VII, 6. 4. sed nec barbaros fefellit subductus ex acie rex, *ὄκ ἔλαθε τοὺς βαρβάρους ὁ βασιλεὺς ὑπεξαχθεὶς ἐκ τῆς μάχης*. Livianis, quos Fabri. collegit ad XXI, 48., locis adiciendi sunt XXXVIII, 7. non solum fodientes, sed egerentes etiam humum fefellere hostem. XLIV, 29. Macedones vecti nocte fellebant. XXIII, 19. ne quid falleret ad urbem missum. XXXI, 38. quum fallere abiens hostem vellet, quocum conferas XLIV, 39. nec falleret nos abeundo; et quum participiorum generi verbalia substantiva succedant, recte Liv. XXV, 9. ne quis agrestium procul spectator falleret, recteque Horatius: purae rivus aquae et segetis certa fides meae fallit sorte beator *εὐδαιμονικώτερα λανθάνει οὐσα* Carm. III, 16. 32. Virgilii locum Alecto fallit furentem vipeream inspirans animam Aen. VII, 350. recte interpretatur Wagnerus. Notabile est in Phaedri fabulis V, 5. 30. quod faciebat scilicet, sed latens, quemadmodum *λαθὼν ὁ τρισεκάρατος ἀπιὼν ὄχετο* Lucian. Catapl. 4. *διαλαθὼν ἐξέρχεται* Thuc. III, 25. *μὴ ποιῶνται λανθάνοντες* III, 51. *λανθόντες διεκομίσθησαν* III, 74.

Restat ut verba continuitatem actionis denotantia in certamen vocentur *διατελεῖν*,

διαγιγνεσθαι, διάγειν, διαπρήσσειν, διανύειν, θαμίξειν (non poetis solum usurpatum, verum etiam Platoni: οὐδὲ θαμίξεις ἡμῖν καταβαίτων ἐς τὸν Πειραιᾶ Rep. I, p. 328. C.), de quibus Matth. gr. §. 552. quibus plura etiam addenda sunt: διαμένειν βάλλοντες καὶ θείνοντες διέμειναν Zosim. II, 50. διεξιέναι διεξήκει τὸ σῶμα κόπιτων καὶ λυμαινόμενος Pausan. III, 4. ἐπεξέρχεσθαι ἐπεξήλθε φθείρων τὸν οἶκον id. IX, 7. χρονίζειν διὰ δὲ χρονίῳ τοῦτο δρῶν Plat. Phaedr. 255. B. διακρίβειν φησὶν οὐχ ὑπ' ἀνοίας τοῦτο πεπονθῶς διακρίβειν Arist. Eqq. 514. οὐ διακίπειν ἀθυμοῦντας δὲ οὐ διακίπειν Liban. To. II, p. 208. οὐκ ἐπανιέναι πάλιν τοῦτο τέμνων οὐκ ἐπανήκε Plat. Phaedr. 266. A. οὐ κάμνειν καρπὸν ἀστοῖσιν εὐθροῦντα μὴ κάμνειν χρόνον Aeschyl. Eumen. 908. μὴ κάμης γίλον ἄνδρα ἐτέργετων Plat. Gorg. 470. C. His comparanda sunt perstare, perseverare, pergere, exsequi, et cum negationibus quaedam prolata, sed exemplorum numero Graecis multo inferiora.

Perstare. Hi tamen orantem perstant prohibere Ovid. Met. VI, 361. perstat certare id. XIII, 77. damnosa persto crudere semen humo id. Epist. I, 5. 34. perstat contemnere Sil. V, 104. perstitit intercedere Tac. Ann. III, 70. perstitit posthaec aspernari talem sui cultum id. IV, 38. plures perstitere sanctitatem dominae tueri id. XIV, 60.

Perseverare. multo et locorum copia et scriptorum auctoritate firmius. Neque enim Tacitus tantum habet (Hist. III, 39.), sed etiam Quinctilianus (v. Spald. Lex. p. 649.), et Livius III, 64. XXXVII, 53. XXXVIII, 46. et Caesar bell. civ. I, 13. III, 14. 37., et Nepos Them. 5.; Curtius vero in deliciis habuit, multumque possunt augeri, quae Muetzellius p. 73. habet, velat: studia insequi perseveravit VII, 9. 13. quod excubare perseverassent VIII, 6. 19. si instare cedentibus perseverasset IV, 16. 30. procedere tamen perseveravit V, 6. 12. et illa petere perseveravit VI, 5. 31. aversari scelus perseverantem VI, 7. 10. obluctari perseverantem VIII, 1. 46. cum illi tacere perseverarent IX, 2. 31. sed solus quoque ire perseverabo IX, 2. 33. navigare perseverantis IX, 4. 12. obstrepere perseverabant X, 6. 12.

Pergere, optimo cuique scriptori consuetum. Ita intelligi potest Persii locus Sat. V, 150. ut numi pergant (ἵνα διατελώσι) sudare deunces, nec opus est Iahnii explicatione in Annal. Bergk. et Caes. 1844. p. 1111.

Exsequi, quod aut cum participio coniungitur, aut cum gerundii ablativo, Livioque maxime placuit, v. Fabri. ad XXII, 3.

Non desinere. Fortuna Persas urgere non desinit Curt. V, 9. 4. clamare non desinitis Cic. Nat. D. I, 34.; multoque saepius non desistere v. Muetz. ad Curt. p. 78. quibus adde III, 6. 15. appropinquantes admonere non destitit. Cic. Phil. II, §. 24. auctor esse non destitit, cuius generis non pauca sunt apud Nepotem (Dion. 3. Hannib. 1. Cat. 2.) et Caesarem (bell. g. VI, 2. VII, 17.), multa apud Livium leguntur (V, 30. X, 16. XXII, 15. XXXII, 11. XL, 56. XLII, 62. XLIII, 23.). Non absistere Ovid. Met. XI, 531. XII, 534. Maxime vero memorabile non intermittere, quod a Caesare ita est positum, ut Graecum aliquod exemplar scribenti obversatum fuisse existimemus, bell. g. II, 25. hostes neque a fronte ex inferiore loco subeuntes intermittere τοὺς πολεμίους οὐ διαλείπειν ἀναβαίνοντας.

XXXII, 11. XL, 56. XLII, 62. XLIII, 23. Non absistere Ovid. Met. XI, 531. XII, 534. Maxime vero memorabile non intermittere, quod a Caesare ita est positum, ut Graecum aliquod exemplar scribenti obversatum fuisse existimemus, bell. g. II, 25. hostes neque a fronte ex inferiore loco subeuntes intermittere τοὺς πολεμίους οὐ διαλείπειν ἀναβαίνοντας.

Variae lectiones.

Venit mihi nuper in manus praeclara Schoemanni Ciceronis librorum de Natura Deorum editio ante biennium Lipsiae in publicum prolata. Quae quamquam tum externa specie nitet et satis accurate expressa est*), tum ea, quae editor vel praefatus vel interpretatus est, iustis laudibus in Muetzellii Commentariis nuper elata sunt, tamen in eorum corpus hos Ciceronis libros relatos esse monumentorum, quae adolescentibus in gymnasiis erudiendis legenda sint, magnopere est dolendum. Utinam aliquando viri docti arbitrari desinant, quidquid antiqua tempora tulerint, tam esse ab omni parte perfectum et utile, ut ad alenda et excolenda adolescentium ingenia adhibendum sit. Neque ego hoc ita dictum volo, ut in antiquitatis studiis eum fructum percipi posse negem, qui laetiora adolescentium ingenia nutrire queat: tantumque abest, ut illorum studiorum obtrectatoribus adsentiar, ut unam eam viam ac rationem ad excolenda iudicia, ad implendos animos iuvenes vero humanitatis ardore ducendosque ad sacra philosophiae altaria certissimam esse confidam. Sed est tamen modus in rebus; et si quis id acturus est, ut, quae veteres philosophi de rebus ad mores et ad animos pertinentibus senserint, iis iuvenes instituatur, Tusculanis quaestionibus perlectis librisque de Officiis explicatis in gymnasiis cumulate erit huic quoque studiorum parti satisfactum. Sed physica ista, quae in libris de natura Deorum tractantur, cui adolescentium, quaeso, placere aut placere posse dicamus? Qui ubi insanas Velleii Epicurei in primo libro hallucinationes pravamque in ceteris philosophis condemnandis arrogantiam cognoverint, ubi Balbi Stoici in altero libro ridiculas de nominum divinorum originibus sententias et quattuor, quae vocantur, elementorum rationem perversissimam cum inani verborum specie ac pompa non prolatam semel sed ter quaterve repetitam legerint, ubi Cottae Academici in tertio libro de numero Deorum longinquam molestamque disputationem pervolutaverint, utrum tandem admiratione et studio discendi erectos, an taedio et languore confectos fore putabimus? Nam de naturalibus quidem rebus nunc multo rectiora et sciuntur et traduntur. Accedit, quod ne in dicendi quidem genere omnia quae in nostris libris leguntur, probari possunt, quae in secundo maxime libro explicando Schoemannus diligenter adnotavit, in eo, ut videtur, lapsus, quod Cicero ista, negligenti videlicet scriptori, obtrudere quam codicum temporisque iniuriae assignare maluit. Equis enim serio sibi persuadeat, ea quae II, 57. §. 143. de oculis legantur, a Cicero profecta esse? qui si nunc relegere posset, quae ipse populi Romani lumen et columnen scripsisse putaretur, ambas, opinor, buccas inflaret librosque suos perisse mallet. Haec igitur si ad

*) Iis, quae a typographo errata esse ipsa libelli indicat ultima pagina, haec adde: p. 27. ἀποράσεις alterum α non expressum est. 59. simitudine pro similitudine. 79. statis pro satis. 93. amicitiae pro amicitiae. 157. teperfectis pro teperfectis. 177. uberimi pro uberrimi. 188. eundenque pro eundemque.

gymnasiorum primos ordines aditum inveniant, quid mirum si vel eruditi homines vix resistent eorum invidiae, qui in scholis nostris inutilium rerum farragine adolescentium memoriam referciri querentes omnia antiquitatis studia acerbissime persequuntur? Iis potius reserventur, quorum interest interiores istas et reconditas literas scrutari, quibus ego fortem fidelemque operam Schoemanni magnopere commendatam cupio.

Sed sunt levia quaedam, quae rectius eum edidisse vellem. Ac primum quidem I, 21. haec leguntur: roges me, qualem deorum naturam esse ducam: nihil fortasse respondeam. Quaeras, putemne talem esse, qualis modo a te sit exposita: nihil dicam mihi videri minus. Gravioribus notis, quam res postulabat, et ab Orellio et a Schoemanno oratio distincta est. Etenim apposita esse haec enunciata apparet ad illud, quod paullo ante Cotta de se ipse iudicaverat: „mihi non tam facile in mentem venire solet, quare verum sit aliquid, quam, quare falsum.“ Itaque, inquit, si mihi sit propositum, ut esse deos demonstrarem, haesitem in respondendo; sim, ut falsum esse alterius iudicium arguam, hoc facturum me audacter profitear. Quamobrem sic incidendam esse orationem apparet: roges me, qualem deorum — ducam, nihil respondeam: quaeras — exposita, nihil — minus. — Similis est causa III, 6. §. 15. quid simile medicina, cuius ego rationem video, et divinatio? quae unde oriatur, non intelligo. At haec quomodo distinguenda essent, Orellius docere poterat, qui duo enunciata relativa ἐξ ἴσου addita esse intellexit: quorum si alterum superiori magis etiam assimilare voluisset Cicero, scripsisset: et divinatio, cuius ego originem non intelligo. — Tertius est locus III, 21. ubi de multiplici eorundem deorum numero Cotta disputat: tertii dicuntur a nonnullis Alco Melampus et Tmolus. Res est tritissima, aut polysyndeta talia scribi solere, aut asyndeta; sed in propriis nominibus liberius fuisse arbitrium ex Livio praecipue intelligitur: Eumenes Attalus et Mithridates XLII, 65. Azorum Pythium et Dolichen ib. 53. Epirus Aetolia et Thessalia ib. 37. Evander Neo et Archidamus XLIV, 43. Demetriadem Chalcidem et Lacedaemonem XXXV, 34. Pharsalus Scotussa et Pharae XXXVI, 14. Caecilius Baebius et Sempronius XXXIX, 33. Etiam apud Caesarem, qui in hoc genere accuratius scripsisse iure existimatur: Delphos Thebas et Orchomenum bell. civ. III, 55. legitur. De Sallustio v. Fabri. ad Jug. 14. 7. Rarissima sunt appellativorum exempla, velut aurum argentum et aes Liv. XXVI, 36. Quamobrem si apud Ciceronem legitur: quid intersit inter popularem i. e. assentatorem et levem civem et inter constantem, severum et gravem Lael. 25. 95. si recte notionum ἐπιθετα consideraveris, non a consuetudine et elegantia eum aberrasse intelliges, qui, ut assensionem et levitatem popularis hominis, ita severitatem et gravitatem constantis esse dixerit. In propriis nominibus, ut supra demonstravimus, res magis ambigua est: uncis particulam copulativam inclusit Orellius, servavit Schoemannus: sed si perpenderit, quae in apparatu critico ille contulit, polysyndeton potius scripsisse Ciceronem, quam asyndeton censeas. Nam quod paucis versibus infra legitur Ialysi Camiri et Lindi, nihil habet momenti, quia totum locum corruptum esse apparet.

Proxime ad libros de natura deorum accedunt duo de divinatione volumina, quae non inhabilem post Hottingerum et Moserum invenere explicatorem Gieseum: in ceteris rebus satis acutum illum quidem et prudentem, versuum tamen et numerorum imperitissimum. Atque legenti mihi et cogitanti haec fere in mentem venerunt. De div. I, 3. §. 5.: e quibus, ut de antiquissimis loquar, Colophonius Xenophanes, unus qui deos esse diceret, divinationem funditus sustulit. Vertit Hottingerus: es war unter allen denen, welche die Existenz der Götter behaupteten, Xenophanes von C. der einzige, welcher die Wirklichkeit der Divination schlechtweg leugnete. Itaque aut alia legisse eum apparet atque ea sunt, quae nunc leguntur, aut ad suam sententiam accommodasse, quae parum recte scripta esse existimaverit. Nec Gieseus, quid senserit Cicero, attigisse videtur. Ego si quid video,

sic distinguenda sunt verba Coloph. Xen. unus, qui deos esse diceret, div. f. s. Opponitur postea Epicurus, quem de natura deorum balbutisse ait i. e. incertissimum fuisse, utrum essent necne. Pluralem deos quin Cicero scripserit, equidem non dubito, quum hoc quidem loco nihil attineat, utrum unum an plures esse crediderit deos. Sed alteram quoque et posse inesse et inesse sententiam ego existimo: nonne enim mirum est, si quis deos esse dicat, divinationem neget? Quae quum ita sint, equidem locum sic verto: „Von den aeltesten Philosophen war X. der einzige, der, obgleich er die Existenz der Goetter behauptete, doch von der Divination durchaus nichts wissen wollte.“ Idem Orellium sensisse crederem, nisi post Xenophanis nomen et ipse nota orationem distinxisset. — Sequitur versus Attii I, 22. perpropinquam: haec bene verruncent populo; nam quod ad dexteram Coepit cursum ab laeva signum. — Nihil adnotavit Orellius, Gieseus audacter nam quod ad pro dactylo habendum dicit. Quod quum ferri posse nemo non videat, praepositio, ut quae male ab aliquo addita sit, delenda videtur: sed scripserit poeta dexteram an dextera an dexterum (sequitur cursum), diiudicari non posse liquet, nisi quod aliunde argumentum accesserit. Mihi poetae stilo dignissimum, quod postremum posui, si fas est divinare, videtur. —

Transeo ad Attianos versus I, 31. §. 66. Atque in primo quidem et altero God. Hermannus (ap. Orell. p. 218.) ita operae pretium fecit, ut emendatrice non iam manu egeant. In sexto versu, quod vulgo legitur Virgines veró aequales patri' mei —, olim quidem tolerabile videbatur, sed ex quo paene divina Ritschelii opera meliora edocti sumus, haud facile quisquam ferat. Perdidit nimirum operam idem ille Hermannus, idque dupliciter, qui primum proposuit Virgines vero aequalés patris mei —, postea Virgines veró aequales patri' mei, in quo illud quidem vir acutissimi ingenii perspexit, foedos accentus aequalés vocabuli ferri non posse, sensu ille quidem ductus naturali quodam, non certo praecepto. Atque in Plautinis versibus si quis consideraverit, quanta vel sine codicum auctoritate Ritschelius mutaverit, atque ita mutaverit, ut non Ritschelianum sed vere Plautinum Plautum legere nobis videamur, is sanè leni usum me esse medicina confitebitur, non urentem et se cantem, sed ita transponentem: Virgines aequales vero, patri' mei meum factum pudet. Difficilior est sententiae explicatio. Ciceronem ipsum erroris convincebat Bothius p. 275. (Poet. scen. V.) „meorum factorum interpretatur Cic. Orat. 46., sed fallitur.“ Non mehercule est lapsus, miramque Bothii temeritatem recte Orellius castigavit. Quod vero hic proposuit „virgines, aequales meae, (ut vocativus sit) pudet me patris mei, optimi viri, propter mea facta“, quamquam de duplici genitivo non repugno, tamen habet, quod displiceat, propterea quod cum Hecuba matrè Cassandreae esse diverbium apparet. Equidem virgines patris mei aequales filias Priami πολυτέκνον γέγοντος vocari arbitror (nisi forte Troades ipsae virgines Priami appellari possunt), aptissimamque eam sententiam esse: ego ab Apolline missa sum, ut vera vaticiner; at miserae mihi non creditur, potius aequales meas, filias Priami optimi viri (eoque magis miserandi) pudet eorum, quae ego facio. — In iis, qui sequuntur, versibus, qui non sunt iambici, ut voluit Bothius l. c. p. 276., sed trochaici, Turnebus mihi verum invenisse videtur Ah, adest fax obvoluta. Quod editum est adest, adest fax nullo modo defendi potest, etsi posse olim Hermannus putabat (Orell. p. 218.).

Accedamus ad Enniana quae leguntur cap. 48. Heroicis versibus Ennius geminorum illorum de Roma condenda regnoque occupando certamen exponit. Et in duodecim primis quidem non habeo quod reprehendam, Orellii editionem intuens, non Gieseii, cuius, ut ante dixi, in hoc genere nulla est auctoritas: sed, qui supersunt octo, in his haud pauca esse censeo, quae aliter a poeta scripta esse videantur. Hoc enim, nisi fallor, dicit, priori Remo unam aquilam (de sex vulturibus v. Liv. I, 7. quae vulgo fama ferebatur) visam esse, deinde Romulo duodecim. Iam poeta ita rem enarrasse mihi videtur, ut ante ortum solis unam avem apparuisse dicat, cum ortu solis, quod erat faustissimum certe augurium, duodecim visas esse.

tamenti nulla sit dubitatio. Quae a Gernhardo ad defendendam temporalis particulae cum participio consociationem prolata sunt, plane dissimilia esse vel obiter intuenti apparet. Tusc. IV, 36. ira, quae quamdiu perturbat animum, dubitationem insaniae non habet —, cuius impulsu cet. In verbis nihil habeo, quod reprehendam: unum me pungit, quod Kuehnerus Wolfii auctoritatem secutus non plenam esse orationem contendit signoque *ἀνακολούθησις* praecidit. Sed numquid est, qui ita sensisse Ciceronem censeat: ira, quae tamdiu sine dubio pro insania habenda est, quamdiu perturbat animum? Imo hoc voluit, non dubitari posse, quin ira sit insania. Sequitur, ut relativum illud enunciatum parenthesis signis a ceteris intercludendum et quam particula admirationem quandam significare putanda sit: de qua re si quis dubitat, Handium adeat: sane quam, nimis quam, admodum quam, et solam particulam adminiculis istis destitutam, omnia satis multis exemplis inveniet comprobata. Cic. Verr. IV, 25. sunt vestrum, indices, quam multi, qui Pisonem cognoverunt. Terent. Andr. I, 1. 109. reiecit se in eum quam familiariter. Quae cum ita sint, Ciceronis verba ita verto: „Der Zorn (wie lange kann er den Geist verwirren!) ist ohne Zweifel ein Wahnsinn: er treibt Brueder zum Zanke“ —. Quocum si Kernii conferas interpretationem: „Was sag' ich vom Zorne? denn so lange diese Leidenschaft den Geist verwirrt, laesst sie keinen Zweifel an ihrer Sinnlosigkeit uebrig. Sie ist die Triebfeder, dass auch unter Bruedern Zank sich erhebt“, utrum magis placeat, facile diiudicabis. Accedit, quod paulo post legimus: quid est enim, quo non progrediatur eodem ira, quo furor? Qui locus quomodo esset emendandus, magnus olim Bentleius docuerat sic tentans: quid est enim, quo non progrediatur ira? eo demum, quo furor. Acu rem tetigerit, qui legerit eodem, quo furor. Quum enim de ira disputare inciperet, non multum eam ab insania abesse dixit: cuius rei probandae causa adhibitis iratorum fratrum exemplis Atrai et Thyestae, eodem progredi posse iram demonstrat, quo furorem i. e. insaniam.

Ex orationibus tres notavi locos, qui nondum emendati mihi videantur. Verrin. V, 50. §. 131. sic editum est: praefuisse classi populi Romani Siculum, perpetuo sociis atque amicis Syracusanum. Ernesto iure perpetuo illud ita displicuit, ut uncis segregaret, quod Zumptium non fecisse miror. Legendum est praepositum, nec dubito, quin, qui Verrinas edere postea suscipiat, hac coniectura sit usurus. Nec minus mihi dubium est de loco pro Deiot. 13., quem sane incertum in recentissima grammaticae editione §. 507. h. Zumptius iudicavit. Namque iussus esset coniunctivus minime ad posteaquam coniunctionem referendus est, verum ad quum particulam, quae nisi sic accipitur, plane *ἀνακολούθησις* haeret. Legendum igitur: etenim, si Antiochus —, quum, posteaquam a Scipione devictus est, Tauro tenus regnare iussus esset omnemque hanc Asiam amisisset, dicere est solitus —. Exstitit error inde, quod antiquitus scriptum fuit devictust (v. Ritsch. in iis, quae ad Trinumnum praefatus est p. CVII.) et vero consona sequente Tauro vocabulo intercidit. Minus certa est res de loco a multis multum vexato in Catil. III, 11. eandemque diem intelligo, quam (i. e. cuius memoriam) spero aeternam fore, et ad salutem urbis et ad memoriam consulatus mei propagatam esse. Nisi quis sibi persuadet, illud esse similiter dictum: pro Sest. 48. haec fama celebrantur, posteritati propagantur, vel Cat. II, 5. meus consulatus multa saecula propagavit reipublicae. Mihi diversa haec esse sentienti occurrit propagandam datam esse, a diis immortalibus intellige vel a fortuna. Fortasse enim eo labem traxit oratio, quod datam participium per compendium scriptum antecedentis syllabae similitudine expunctum est: quod quum factum esset nec gerundivum ferri posse appareret, mutatio est facta. Quod ego proposui, facillimum est intellectu, et memoriam propagare et Plinii auctoritate defenditur (XV, 14. 15.) et vero similium vocabulorum analogia, vitam, tempus propagare.

Ciceronem quis potius sequatur, quam militari laude superior, doctrinae gloria haud impar C. Julius? Qui in comm. de bell. civ. I, 34. utrum ad occupandum an ad occupandam

Massiliam scripserit, maior est controversia, quam vulgo putatur. Ellendius quidem ad Cic. Brut. 16. 62. Ciceroni plane talia abiudicat „gerundiorum accusativus cum obiecto non ponitur apud Ciceronem, nisi concinnitatis gratia.“ Utinam concinnitatis illius vel suum exempli causa vel Ciceronis protulisset documentum. Nec luculentius Heldius, prudentissimus editor (recentissimam editionem inspicere non potui), ad illum Caesaris locum: „Die Lesart der meisten Hdschr. ist occupandam, und wahrsch. richtig; die Verbindung des unveraenderten Acc. Gerund. mit neben stehendem Obiects-Accus. findet sich, wie ueberhaupt, so bei Caesar an keiner sichern Stelle.“ Quod si verum esset, ne nos quidem cramben repetere conati essemus. At fugit et grammaticorum curam et editorum diligentiam unus locus, qui nulla lectionis varietate notata mihi certissimus videtur, bell. g. I, 38. Ariovistum ad occupandum Vesontionem, quod est oppidum Sequanorum, contendere. An serio aliquis contendat, Caesarem ad insequens neutrius generis vocabulum gerundivum accommodasse? Qui etsi bell. civ. II. 19. edidit: Carmonenses, quae est civitas, cohortes eiecit portasque praecusit, haec tamen negligentia unde habeat veniam, satis apparet. Atque Vesontionis oppidi nomen Freundius in Lex. feminino generi tribuit, quod utrum aliquo testimonio motus an universo de nominibus urbium praeecepto ductus scripserit, nescio. Quo certo, ut videtur, documento nixus saepius, quam adhuc creditum sit, de archaismo illo vel optimos scriptores sibi indulsisse reor: quoniam ne ab aliis quidem vetustioris orationis formulis abhorruerunt. Sed quamquam ad liquidum rem perducere posse propter codicum inconstantiam desperandum est, tamen quoniam haec licentia progressa esse possit, quaerere non supervacaneum videtur. Ac primum quidem pronomina et neutra liberiore quadam conditione usa videntur: certus est enim Ciceronis locus Cat. M. 2. 6. via, quam nobis ingrediendum sit, nec minus dubitatione carens Quinct. IV, 5. 17. omnia credat audendum. De substantivis hanc legem cum veri similitudine statui posse arbitror, antecedens gerundium ferri posse, si librorum auctoritate defendatur, si postpositum sit, gerundivo utique mutandum esse. Itaque si codicibus niteretur ad illustrandum nobilitatem suam, quod in uno Victorii libro legitur Cic. Brut. 16. non reiiciendum esset; neque, quod in fr. pro Scauro 13. legitur obliviscendum vobis putatis scelera, quisquam impugnavit. Nec iniuria Drak. ad Sil. XV, 105. Caesaris loco b. g. III, 14. statuit expectandum classem patronus exstitit. Accedunt, quae sane controversa sunt, Liviana: nec praetermittendum spem ullam censisset XLII, 43. et ad depopulandum Celtiberiam XL, 49. denique ad aedificandum rempublicam Cic. ad Fam. IX, 2. Sed quod in Miloniana legitur 19. noctem prope urbem expectandum, prorsus damnandum est.

Restant tres ex Caesaris Comm. de bello civili loci. I, 18. mittit eo M. Antonium cum legionis octavae cohortibus quinque; ubi Heldius: „Es muss entweder hier, oder weiter unten (eo triduo legio octava ad eum venit) octava falsche Lesart sein.“ Profecto hoc vel somnians aliquis videre poterat, itemque est facile intellectu, VIII. et XIII. numeros tanta esse similitudine ut vix fieri posset quin confunderentur, tamen, qui ad ea recesserit, quae cap. 12. narrata sunt (cohortes legionis XIII ex praesidiis deducit), non dubitabit, quin superiore cap. 18. loco XIII. inferiore VIII. legendum sit. — II, 18. complures praeterea in Hispali faciendas curavit. Ad quem locum Heldius: „Caesar setzt zwar sonst zu Staedtenamen haeufig die Praep. a, ex, ad, aber in mit dem Abl. steht nur an dieser Stelle, ist jedoch von allen Handschriften anerkannt.“ Quid postea? unum, opinor, apparet, si vitium commissum sit, ultra codicum nostrorum memoriam pertinere. Ecce vero Ciceronis testimonium ad Attic. VIII, 3. 6. navis et in Caieta est parata nobis et Brundusii. Mirabilia narrat Kruegerus gr. lat. §. 387. 3. portum oppidi dici, non oppidum ipsum. Ego nec Ciceronem, nec Caesarem illa scripsisse iudico, nec duobus integerrimorum scriptorum exemplis certam dicendi consuetudinem sublatam esse. Quamquam quid Cicero ediderit, non expedit,

nisi hoc video, Caietae extremam vocalem ita esse insequentis vocabuli exordio absumptam, ut Caieta est initio scriptum esset. Caesar, nisi fallor, scripsit: complures praeterea navis Hispali faciendas curavit, ut eius, quod inserui vocabuli altera syllaba vicinae similitudine evanuisse videatur. — Denique III, 46. crates directae longurique obiecti, quod etsi Helldius interpretari studet „der Laenge nach ueber den Weg hingestreckt“, tamen vide ne ad sententiam loci aptius sit directae, quod, si unius codicis auctoritas addicat, ego praefendum censeam.

Sequitur tertium latinitatis lumen T. Livius, cuius ingentis vere operis reliquiis elegantissimus nuper exstitit enarrator, sano qui iudicio, quae in libris legerentur, expendit, et ne cui opus esset silvas illas Drakenborchianas perrepere, luculenta brevitate prospexit, Fr. Alschefskius: quem unum dolendum est nondum ad finem opus perduxisse.

Incipiamus a loco VI, 19. tum tribuni consulari potestate tribunique plebi (nam et, quia eundem et suae potestatis, quem libertatis omnium, finem cernebant, patrum auctoritati se dediderant) ii tum omnes, quid opus facto sit, consultant. In iis, quae parenthesis loco orationi inserta sunt, post voculam copulativam pronomem quoddam demonstrativum, in quo pondus sit ac momentum, desideratur. Quamobrem non dubito, quin inversis aliquot vocabulis ita edendum sit: plebi (nam et ii tum omnes, quia — dediderant), quid opus facto sit, consultant. Omnes addidit, ne quis maiorem tantum partem tribunorum, quod fieri consueverat, idem sensisse opinaretur.

Tum VIII, 37. ut in Tusculanos animadverteretur, quorum eorum ope ac consilio Veliterni populo Romano bellum fecissent. Pronominum illa coniunctio plane barbara est nec iis, quibus Alsch. succurrere voluit, defenditur, quia hic is, hic ille omnia sunt demonstrativa. Nec Gronovius audiendus est, qui, si eorum esset partitivus, qui dicitur, genitivus, aliquid dixisset, sed recte iam a Dukero est reprehensus. Itaque recipiendum erat aut quod eorum, id quod in nonnullis est libris, aut, quod mihi ad vulgatam lectionem propius accedere videtur, quoniam eorum.

XXV, 3. sitella allata est, ut sortirentur, uti (i. e. quo ordine) laturo suffragia ferrent. Laturo iam Strothius felicissime reposuit, in libris latini legebatur; sed ne ferrent quidem tolerabile est, legendum forent. Ita XXXVII, 15. utrum abscessuri forent. X, 14. qua bellum venturum foret. XXVI, 26. nedum respirare civitatem forent passuri. XXXVII, 10. quas obiecturus certamini foret. XXIII, 43. quae captae urbi censura forent, et quae praeterea ex Livianis voluminibus congescit Fabri. ad XXII, 57. quibus addere liceat Sal. Jug. 109. agitaturus foret. Nep. Dion. 8. quod inimici suos sensus aperturi forent. Tull. Tiro ap. Gell. X, 1. quum Pompeius aedem Victoriae dedicaturus foret.

XXV, 35. extremo capite haec leguntur: consistere coeperunt ac tutari agmen, quantum possent: tamen, tuto ut simul pugnarent procederentque, Scipio hortabatur. Ut verba sunt Livii, ita perperam ab editoribus sunt distincta; nam possent coniunctivus non habet, quo referatur. Legendum: ac tutari agmen: quantum possent tamen —.

XXVII, 8. causam inaugurari coacti flaminis libens reticuissem, ni ex mala fama in bonam vertisset. Legendum: eo mala fama i. e. nisi eo, quod inaugurari coactus est, mala eius fama in bonam vertisset: quemadmodum II, 3. libertatem aliorum in suam vertisse servitutem conquerebantur.

XXVIII, 16. non tam evidenti eo tempore subitae mutationis causa, quam documento post id tempus constantissimae ad ultimam senectam fidei. Omnia sunt sana, verum interpretes mira narraverunt: tu adiectivum cum utroque ablativo iunge et fidei genitivum intellige, qui vocatur, epexegeticum esse: die Ursache der ploetzlichen Veraenderung war da-

mals nicht deutlich, doch deutlich bewies die nachherige feste Treue, dass er auch damals nicht ohne triftigen Grund gehandelt habe.

XXX, 6. elephantum sex capti, octo flamma ferroque absumpti, magnaue vis armorum capta. Ea omnia imperator Vulcano sacra incendit. Haec ita distinguenda: elephantum — absumpti: magnaue — capta, ea — incendit.

XXX, 44. nae esse in vos odio vestro consultum ab Romanis credatis. Notissimum est illud de nae particula praeceptum, nisi pronomine subsequente non dici, dudumque illud Terentianum faciunt nae intelligendo (Andr. prol. 17.) sublatum est. In Livio minus elaboratum: sed omnino sunt haec vitia secunda. Et hoc quidem loco Livius Hannibalem haec facit dicentem: ne esse in vos odio vestro (i. e. vestri) consultum ab Romanis credatis h. e. nolite credere, homines tenacissimi aeris iidemque stultissimi, in vos, quibus ingens stipendium imperatum sit, graviter consultum esse ab Romanis, quia odiosi sitis: potius Romanorum consilia eiusmodi sunt, ut, etsi nihil de magnitudine imperii demant, tamen universae reip. ruina non iam vitari possit. XXVI, 31. nae magis reip. interest, quam mea, Gronovium recte emendasse censeo. Nec XXXIV, 4. iis ausculto, qui ediderunt: nae simul pudere, quod non oportet, coeperit, quod oportet, non pudebit. Legendum: nae eas simul, quod quomodo invenerim, iis qui literas inserto pronomini confines intuiti erunt, satis apparebit.

XXXVI, 22. Aetolos, si poenitere possint, posse et incolumes esse. Legendum: possit; quamquam enim et pudens participium et poenitendus, pudendus, pigendus adiectiva facta nec Livio ignota, satis demonstrant, impersonalia illa subiectum aliquando potuisse habere, tamen vix ad Plautum ista consuetudo descendit, qui Stich. I, 1. 50. haec conditis poenitet: v. Krebs. Antib. p. 604. Mansisse tamen in pronomibus liberiorum usum arbitror, ut quod poenitere possit, quod poenitere fuit necesse Ciceroniana (v. Lex.) non quartum, sed rectum habere casum videantur, etsi Zumptio in Gr. §. 442. secus videtur; sed plurali numero rarissime usi sunt, Terentius haec pudent, Lucanus saeva pudebunt; poenitebunt vero, pudeo, poenitere coeperunt et quae sunt similia ad homines ipsos relata aut summae sunt antiquitatis (Pacuv. Plaut.), aut cadentis latinitatis (Justin.), sed apud Ciceronem, Caesarem, Livium plane inaudita. Exempla a Fabro allata ad XXII, 12. 10. diversissima sunt. Unum quod huc pertinere possit: certaminum momenta assuefaciebant militem minus poenitere virtutis suae, in hoc accusativus et ad assuefaciendi et ad poenitendi verbum est referendus.

XXXVIII, 1. ubi ea dies advenit et Amynder cum mille Aetolis in finibus erat, ex composito quattuor simul locis praesidia Macedonum expulsa, literaeque in alias urbes passim dimissae, ut vindicarent sese ab impotenti dominatione Philippi et restituerent in patrium ac legitimum regnum. Dukerus quae adnotavit, qui perlegerit, non poterit facere quin probet; unum forsitan molestum sit, quod pronomen deest ad Amyndrum referendum: quod nisi fallor post patrium vocabulum literarum similitudine haustum est, legendumque in patrium eum ac legitimum regnum.

XXXIX, 7. in triumpho tulit Manlius coronas aureas ducentas duodecim pondo, argenti pondo ducenta viginti milia, auri pondo duo milia centum tres (sic). Clarendus, cui consentit Drak., non coronarum numerum a Livio referri ait, sed earum pondus, quamobrem aut ducenta scribendum esse, aut intelligendum esse libras accusativum. In qua re et quam vehementer uterque erraverit, et quomodo locus corrigendus sit, exemplorum non exiguus numerus demonstrat. XXXIX, 29. tulit coronas aureas quinquaginta duas, auri praeterea pondo centum triginta duo, argenti sedecim milia trecenta. Eiusd. l. cap. 42. coronas aureas tulit octoginta tres et duodecim milia pondo argenti. XL, 34. transtulit coronas aureas quinque et viginti: nec praeterea quidquam auri argenti in eo triumpho latum.

XL, 43. tulit in triumpho coronas aureas centum viginti quattuor, praeterea auri pondo triginta unum et signati Oscensis (argenti) —. Quid igitur certius, quam ex tribus istis pondo primum male esse ex posterioribus adscitum legendumque esse: coronas aureas ducentas duodecim, argenti pondo —. Unus repugnare videatur locus XL, 16. extr. translatum argenti pondo novem millia trecenta viginti, auri octoginta pondo, et duae coronae aureae pondo sexaginta septem. At ne haec quidem sana esse nec ego censeo, nec olim Drak. censuit, qui recte octoginta duo pondo et coronae scribi iubet, perficissetque curationem, si pondo illud extremum resecurisset, perperam ab aliquo ex superioribus repetitum et adscriptum.

XXXIX, 44. in censum referre viatores iussi. A Kreyssigio sine ulla dubitatione verum receptum est iuratores. Plaut. Trin. 879. census quom sum, iuratori recte rationem dedi. Id. Poen. prol. 56. argumentum hoc hic censebitur, vos iuratores estis. Heusingerus, quod nihili est, curatores coniecit: qui quam prope a vero abfuerit, mirari licet; ipse enim in sex libris iuratores legi adscripsit.

XL, 44. de pecunia finitur. Nonne finitum? XL, 47. si non impetrassent, tum separatim eos ab illis se consulturos. Legendum: separatim sese ab illis esse consulturos. Heusingerus, qui corruptae lectionis patrociniū suscepit, semper legatos popularium suorum personam tueri non cogitavit. Quod Drakenborchio visum est: separatim sibi ab illis se consulturos, ferri illud quidem potest, sed parum simile est sibi literis eos pronominis. Postea quod reponi iussi esse, quomodo depravari et decurtari potuerit, facile perspicitur.

XLII, 8. et distractos passim iustis quondam hostibus populi Romani pacatis servire. Acutissime olim Heusingerus ante pacatis vocabulum excidisse indagavit, sed tamen vestigiis parum cognitis in errorem inductus est, quippe qui in extrema antecedentis nominis syllaba vix particulam delituisse arbitraretur: male enim librarium p. rui, x consona oblitterata, populi Romani legisse. Mihi persuasum est, in eo libro, unde haec manarunt*), sic fere fuisse: pop. rñc, i. e. populi Romani, nunc pacatis: ut, etsi verae lectionis ignarum hominem acerrimi iudicii ipsa necessitas quaedam recte vertere coegerit: „als die Verschleppten steckten sie ietzt allenthalben bei ehemals erklaerten, ietzt beruhten Feinden Roms in der Sklaverei.“

XLII, 10. annos sex post, quam voverat. Nihil interpretes, nihil grammatici: legendum: annis.

XLII, 19. ut Cn. Sicinius praetor aedes instructas locaret. Edendum esse: instruendas, non opus est pluribus demonstrare.

XLII, 63. Initium capitis valde interpretes vexavit; ego neque corruptum esse quidquam censeo, neque lacunam, quam Heusingerus explere conatus est, explendam fuisse. Ita enim vertendum est: Denn nicht nur die, welche auf Seiten der Maced. waren, hoerten diese Nachricht gern, sondern ueberhaupt die grosse Mehrzahl, obgleich sie den Roemern durch grosse Wohlthaten verpflichtet waren (einige freilich waren von ihnen auch gewaltthaetig und hochmuethig behandelt worden), aus keinem andern Grunde, als wegen der verkehrten Neigung, die das gewoehnliche Volk auch bei Schauspielen zeigt, indem es die schlechtere und schwachere Partei beguenstigt. Superest ut Drakenborchii argumenta, quae rem conficere Heusingerus narrat, refellam. Primum enim non universo Livium populo Romano vitio versurum fuisse ait, quod singuli praetores commisissent. Quod quidem admodum infirmum mihi vi-

*) Extremorum quinque, qui aetatem tulerunt, Livii librorum unum tantum codicem superesse moneo. v. Kreyssig. Adn. ad Liv. XLI—XLV. Meissen 1849.

detur: ecquae enim extera natio, quae a praetore populi Romani male vexatur ac premitur, non recte illum populum accuset, qui talem sibi hominem praeesse iusserit? Accedit quod illo iam tempore praetorum crudelitates et importunitates vix tolerabiles fuisse libri XLIII testimoniis docemur. Alterum est argumentum, si odium in Romanos iustum fuerit, iram illam et simultatem non pravum studium potuisse appellari. Sane urgente veritatis pondere Livius concessisse putandus est, Romanos ipsos quodammodo in culpa fuisse: sed pravum illud studium non ad eos referendum est, qui praetorum Romanorum iniuriis exacerbati erant, verum ad eos, quos beneficiis populi Romani obstrictos fuisse dixit. Postremo Drakenborchius negat, Livium scribere potuisse: deteriori favebant. At plane est perspicuum et deteriorem dici regis Persei causam, meliorem Romanorum, et infirmiorum eum, quem inferiorem fore homines suspicarentur. Itaque si illud enunciatum quidam vim superbiaeque (Romanorum, non regis, ut edidit Weissenb.) experti parenthesis esse iusseris, nihil erit profecto, quod desideretur.

XLV, 4. quum literas ab rege Perseo per ignobiles tres legatos cerneret. Participium quoddam intercidisse iam Muretus et Crevierius intellexerunt, quibus iure suo accedit Drak., sed utrum missas an allatas inserendum sit, incerti haerent. Mihi, utrum sit verum, antecedens vocabulum intuenti non iam est dubium. Legendum: allatas cerneret. Denique XLV, 44. Mire laetum et ea benignitate in se populi Romani regem fuisse, munera sibi ipsi renuisse (sic praclare Gronovius, quum in cod. sit ipsum emisisse, multo deterius Kreyssigius ipsi emi non sisse). Ut persanetur locus, initium restituendum est. Nam quod Heusingerus verit: Auch der Koenig soll —, et particula eo loco collocata quomodo ferri possit non video. Scribendum est: mire laetum cetera benignitate i. e. iis voluntatis et officii documentis, quae iam sibi data essent, contentum regem munera sibi renuisse.

In percensendis Livianorum voluminum reliquiis offendit me (CIII.) Sereni Sammonici versus: Horrendus magis est premit qui corpora carbo. Scribendum: perimit.

Sed quoniam de historiae Romanae auctore praestantissimo dictum est, segnatur scribendi laude haud impar Salustius, cuius etsi multa a recentioribus editoribus optime perspecta esse intelligo, unum locum deprehendi, qui adhuc omnium iudicia elusisse videatur, historiae Iugurthinae c. 108. neu Iugurthae legatum pertimesceret, quo res communis licentius gereretur: nam ab insidiis eius (Iugurthae) aliter caveri nequivisse. Atque Cortius nam particulam in suspicionem vocatam deleri iussit, quam verissimam medelam (certissimam curationem voluit) esse Kunhardus quoque existimavit. Fabro quam parum processerit in interpretando, item olim Gerlachio, qui legerint facile intelligent. Ego sic propono: neu Iugurthae legatum pertimesceret, quo res communis minus licentius gereretur. Inde, opinor, originem corruptio traxit, quod minus antecedentis vocabuli similitudine haustum erat: quod simul atque latere coepit, quoniam comparativo utique opus esse intelligebatur, positivum mutaverunt. Cum his igitur fidem legatum Bocchus rex Sullae misit mandatis: ne pertimesceret, quod apud se Iugurthae legatus esset, qui impedimento esse posse videretur, quominus res communis (sibi et Sullae) licentius (libere) gereretur: eum enim legatum secum habere se coactum esse eique omnia benigne esse pollicitum (haec recte iam Cortius expedivit), quia aliter ab insidiis eius se tutari non potuisset: sed inde ne suspicaretur Sulla, regem dolo malo secum esse acturum.

Et de historicis haecenus. Novo scriptore finem ponamus operi, qui etsi omnibus, quos adhuc tractavi, aliquanto aetate superior, nunc tamen denuo quasi lucem conspexisse videatur, T. Maccio Plauto. Etenim si Camerarium olim sospitatoris Plautini nomine decoraverunt, quo tandem nomine is celebrabitur, veram qui ad cognoscendam cum universae rei scenicae Romanorum vim et naturam tum Plautinorum versuum nitorem et elegantiam viam ingressus

ex altissimo luto incredibili ingenii acumine fabulas illas erexit? Qui etsi Bentleii et Hermannii praeclara divinatione nonnihil adiutus est et Ambrosiani libri quasi Ariadnaeo quodam filo per multiplices labyrinthi illius viarum errores ad lucem pervenit, tamen quid unus ille inquirendo, comparando, coniciendo effecerit, ii intelligent, qui Ritschelii editionem cum Lindemannianis Bothianisque fabulis composuerint. Atque ex Prolegomenis quasdam ego minutias enotaveram, quas edidisset, nisi iam ante Stichum editam multo diligentius collectas vidissem. In Parergis unum inveni leve illud quidem sed tamen, quod non iniuria forsitan moneatur. Namque p. 165., ubi de duplicibus fabularum inscriptionibus disputat, mirari se ait quod in latina fabula Ferentinas Psaltria connexiva particula omissa sit, de tota re Neukirchio diffusus: at minus, opinor, fidei eius succensusset, si ille legere potuisset. Erat enim, nisi fallor, inscripta fabula Ferentina s. (i. e. sive) Psaltria. Nam si Casinus et Casinas, Casilinus et Casilinas ficta sunt gentilicia, si Statielli idem populus et Statiellates dictus est, Ferentinam et Ferentinatem eandem habeamus, praesertim quum Ferentinae Deae nomen sit notissimum. — In fabulis, quae adhuc sunt editae, pauca quaedam habeo, quae moneam. Trin. 274. ante Ritsch. legebatur eo mihi magis lubet cum probis potius, quam cum improbis vivere vanidicis. Creticos esse numeros ex superioribus versibus apparet. Itaque, ut solet, ubi a codicibus est destitutus, una ante potius interposuit. Ego si quid video, legendum est: quám viris cum improbis vivere vanidicis. Nam in D codice est improbis vin^o cere, quod fortasse corruptum est ex viris vivere. Deinde Trin. 1052. quod edidit Ambrosiani libri vestigiis ductus, magis si exigere coepias (olim cupias) et sine libris scribendum erat ex Men. 960. neque pugnas neque ego lites coepio. — In Menaechmis unus est locus difficillimus 152.: oculum effodito persolum, quod monstrum scripturae quum ipse domare se nescire profiteatur, asterisco appposito damnavit. Et damnandum esse quis est quin intelligat. Persolus enim si unquam dictum fuit, certe macroporalecton est, neque ex ullo reliquae fabulae loco concluditur, luscum poetam finxisse parasitum. Quamquam quid tam ineptum, quin patronum invenerit? Velut huic quoque monstro exstitit Brixius, qui in Progr. Brieg. 1847. p. 4. ita causam egit, ut vigilans miracula narrasse videatur. Quae enim congestit, ne si vera essent quidem quidquam ad persolum illud defendendum valerent. Asin. II, 2. 67. mercatori Pellaëo etsi ego non expedio, tamen Ritschelium veriora nos docturum certo scio. Most. III, 2, 72. ad eam rem facere vult novum gynaeeum, legendum: gynaeeum novum. Cas. IV, 3. 2. 8. tota scena Augiaeo quasi est obruta stercore, ut iterum Herculem illum appellandum censeam. Unum versum, quem in Parerg. p. 168. eruit, antecedere hic videtur: iam dudum mi inánitate (?) íntestina múrmurant; sequi autem hi: quási ob industriám? quanto ego plus própero, tanto illaéc (non illa) minus. — Quid si occentem? — Cénseo, et ego te ádiutabo in núptiis. Certe secundus huius scenae versus, quo usus est Brixius, in fine mutilus est. Sed ad monstrum illud ut redeam, mihi de ablativo quodam cogitanti in mentem venit: oculum effodito pessulo. Non equidem sum ignarus, apud eos, quos legimus, scriptores pessuli unum ad claudendas fores usum commemorari, tamen si, quod veri est simillimum, cum Graeco vocabulo πάσσαλος congruit, quod clavum significat vel *μοχλόν*, quali etiam Ulixes ille Homericus oculum effodiens monstrum domuit, non dubito, quin illa principalis fuerit pessuli notio. Usus est vocabulo Plaut. Aulul. I, 2. 25. — Alter est locus multo facilior v. 489. flagitium hominis, quod iterum legitur V, 1. 9. Hiatus tollendi causa et Fleckeisenus et Ritschellius tu pronomen inferserunt. Qui quamobrem non ordine inverso hominis flagitium scripserint, non video. Idem faciendum censeo Asin. II, 4. 67. Cas. III, 2. 22. versum ego expedire nequeo. — Reliqua sunt in fabulis nondum editis minuta quaedam, quorum si quid Ritschelio probabitur, operae pretium fecisse videbor. Poen. prol. 85. altera quinquennis, altera quadrimula; quoniam *qu* literae positionem

non efficiunt, stare senarius non potest. Verum est: altera erat quadrimula, quod Bothium non vidisse miror. — Poen. V, 2. 108. pol istam rem vobis bene evenisse gaudeo. Imo: pol istam bene vobis rem evenisse gaudeo. — Pers. II, 2. 2. melius, quam qui docuisti. Scribendum: melius, quam tu, qui docuisti. — Cas. II, 3. 14. abi atque abstine manum. Quin verte ordinem: uxór mea meaque amoénitas, quid tu ágis? — Abi atque manum ábstine. — Most. V, 1. 19. quois ego hic ludificabo. Legendum: quois ego hodie hic ludificabo. — Capt. I, 1. 22. et Rud. argum. 1. Bothium recte emendasse censeo.

Dr. Lentz.

Errata.

p. 4. v. 44. Livianus locus est XXVIII, 19. — p. 6. v. 4. leg. certe pro certi. — p. 7. v. 15. pro sóspiter leg. sospites. — p. 10. v. 24. pro eruptum leg. emptum. — ibid. v. 28. leg. expectationem pro computationem. — p. 14. v. 3. pro crudere leg. condere. — p. 16. v. 13. pro sim leg. sin. — p. 18. v. 37. pro habent leg. habeat. — p. 22. v. 23. pro conditis leg. conditio.